

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

nr. 2

23

Et Par Aar af mit Liv.

(Fortsættelse af „mine første 25 Aar“).

København.

af

Dr. Zentzen,

Sognepræst.

Med et Tillæg.

Kjøbenhavn.

Forlagt af G. E. C. Gad.

Thieles Bogtrykkeri.

1869.

Forord.

Det er ikke uden Opfordring fra mange forskjellige Sider, at jeg vover at udgive denne Fortsættelse af min Levnetsbeskrivelse, som jeg begyndte for en 3 Aar siden med det lille Skrift: „Mine første 25 Aar“. Af flere Grunde gaaer jeg her dog ikke meer end et Par Aar længer frem i Tiden og standser ved min Udenlandsreise 1833. Hvor imidlertid Sammenhængen krævede det, eller Sagen tilskyndede dertil, har jeg naturligviis ikke ladet mig afholde fra at omtale langt senere Ting. I Tillægget har jeg blandt Andet til Oplysning om mit christelige Livs Udvikling meddeelt, hvad jeg tidligere havde opskrevet, om to vigtige og indholdsrige Diebliske i senere Aar.

Indhold.

1.	Jomfru Zeuthen og hendes Pigeinstitut	5
2.	Mit Forhold til Grundtvig	13
3.	Om Gjæld	19
4.	Min uheldige Dimisprædiken	24
5.	En Vintertour og en Sommerudflugt	26
6.	Balthasar Bang i Nøddebo	31
7.	Sieronymus Laub i Frørup	34
8.	En uheldig Sørejse	37
9.	Mit Forfatterstab	40
10.	En Artikel mod Heiberg	48
11.	Mit indre Liv fra 1830—1833	50
	a) Sandsen og Interessen for det Negative i Livet . . .	50
	b) Min Arbeiden for at vinde indre Ro og Tilfredshed .	60
	c) Naturen	65
	d) Homer	72
12.	Min Rejseplan	79
13.	Tillæg	82

Jomfru Bentzen og hendes Pigeinstitut i Kjøbenhavn.

Min Cousine Jomfru Bentzen forestod et i sin Tid bekjendt og anseet Institut i Hovedstaden, i hvilket jeg, som tidligere omtalt, var Lærer i Lydst fra 1828—1833. Jeg vil ikke undres over, hvis den Præst, der har holdt Rigtig Tale over denne meget virksomme, men tillige sjelden samvittighedsfulde og hjærlige Kvinde, har anvendt Ordene af Sigmund om det betroede Guds (Matth. 25): „Du har været tro over Lidet, jeg vil sætte Dig over Meget!“ Der gives fromme stille indadvendte, upraktiske Mennesker, for hvem det at skulle sættes over Meget synes at maatte være til Forfærdelse istedetfor til Glæde, som derimod leve i Haabet om Bestuelse Herlighed, at de skulle see Gud og beskue Frelserens Herlighed (1 Joh. 3, 2. Joh. 17, 24). Men Jomfru Bentzen staaer for mig som en af de uafsladeligt virksomme Sjæle, der i Alt synes i den Grad optagne af Tanken paa, hvad der er at gjøre, eller hvorledes det, som læres, som opfattes, er at anvende i Livet, at det er, som om de neppe have Tid til nogen Dvælen og Hvilen i hensynsfri Betragtning og Bestuen. De maae især tiltrækkes af Udsigten til, naar de ere tro, som Jomfru B. i høi Grad viste sig for os i sin jordiske Bestilling, da at skulle sættes over Meget, ikke af Herseklyst, men

af hjærlichedsfuld Virkelyst*). Ifølge Somsfru Zeuthens praktiske Retning i Forening med hendes samvittighedsfulde og hjærilige Sind saae hun i enhver Gave, der blev hende skjenket, fremfor Alt en ny Opfordring, en ny Forpligtelse, og fik maaffee ofte neppe Tid til ret at glæde sig ved Gavens Værd i sig selv. Vilde man kalde hende et Pligtmenneske, saa maa man dog derved ikke tænke sig noget Koldt, thi hendes varme hjærilige Hjerte var med i Alt. — Havde hun villet samle sig Lidt til sin Alderdom, da havde det vist ikke været vanffeligt for hende, thi hendes Institut var vel besøgt, men hun var af det Slags Mennesker, der ikke tænke paa Saadant, eller i al Fald synes at tænke langt mere paa „den gode Grundvold for det Tilkommende,“ hvorom Apostelen taler

---

*) Man har med Hensyn til den ovenantjede forskjellige Retning fiiilet Apostlene Peter og Johannes imod hinanden. Imedens Peter ved Jesu Ord og Handlinger især griber de Momenter, som drive til Handlen og spørger: Hvad kan jeg nu gjøre, hvad maa jeg nu gjøre? Skal jeg bygge Hytter paa Forklarelsens Bjerg? Skal jeg ikke drage Sværdet imod Malthus? medens Peter saaledes bestandig synes betænkt paa Handlen og sikkert efter sin Naturs Drift fólte sig kaldet til en omfattende udbortes Virkekreds (at sættes over Meget), saa var derimod Johannes langt fra en saadan Retning. Han elskede rolig at iagttage, hvad Jesus gjorde, hvad Han sagde, at agte paa hans Forhold endog i de mindste Ting. Han var saa tabt i den hjærlichedsfulde Betsuen af Herren, ligesom Bruden i Betsuelen af Brudgommen (derfor var han ogsaa udvalgt til Herrens nærmeste Ven). I Johannes Evangelium er det og vi læse i Jesu Forbøn Joh. 17, 24: „Fader! jeg vil, at de, som Du haver givet mig, maae skue min Herlighed, som Du haver givet mig.“ Hvad Peter angaaer, da havde han i sin naturlige Drift og Evne et særegt Kald til at være en Hjrde for Hjorden, førend Jesus indsatte ham dertil Joh. 21, men Hovedvægten ligger der paa Betingelsen, som er angivet i det tre Gange gjentagne Spørgsmaal: Elsker du mig? Peter selv advarer i sit 1 Brev 5 derimod, at ville være Hjrde uden denne Betingelse, naar han blandt Andet siger: „Vogter Guds Hjord ikke som de, der ville herske over Menighedene, men som Kønstre for Hjorden.“ I Papismen er derimod Peters gamle Menneske kommen til Være.

1 Tim. 6, 18, som lægges ikke ved at samle jordist Guds, men heller ved „at gjøre Godt, blive riig paa gode Gjæringer, gjerne give, meddele“. Man vil heraf let begribe, at de mange Foræringer, hun modtog især paa sin Fødselsdag, neppe bidroge til at forøge hendes Eiendom, eftersom de i hendes Dine medførte en Forpligtelse til ved Leilighed at give igjen. Hun var i det Hele usikkert til at lade sig tjene eller til at modtage af Andre, men selv at tjene, hjælpe, give, det var hendes Element. Man begreb ofte ikke, hvorfra det kom, som hun gav. Ikke blot Anden, ogsaa Hjertet kan have sin Genialitet*), som Andre forgjæves ville efterligne, ja neppe kunne fatte. Paulus skriver 2 Kor. 8, 2 om Macedoniernes Menighed, at (som det i det Mindste er oversat) „deres dybe Fattigdom havde udgydt sig i en Rigdom af Godædighed.“ Fattigdom og rolig Ænfte kan man ofte finde forenet, men Fattigdom og stor Godædighed, hvorledes forenes de? I ethvert Tilfælde maa da mange Betænkkeligheder vige for den Hjertets Genfold (*ἀπλοτης*), som kun tænker paa at hjælpe, glæde og som aldeles ikke lader den venstre Haand vide, hvad den høire gjør. Da Somfru B. i sin Alderdoms Svaghed maatte nedlægge sit Institut, havde hun vel vundet mange Hjerter, men ingen Penge, og nu maatte hun dog nok modtage uden at give igjen, som forhen. Smidlertid vedblev hun til det Sidste at give nogle Børn privat Underviisning. Hendes Rjærklighed til Børn og hendes Birkelyst tillod hende ikke at være ledig, saavidt hendes Legemes Tilstand paa nogen Maade gjorde det muligt for hende at syssle paa gammel Viis.

Vende vi os til Betragtningen af Somfru Zeuthens Pigeinstitut, da maa man erkjende, at dets Forstanderinde efter det Ovenanførte havde væsentlige og uerstattelige Egenstaber for sit

*) Om St. Vincent de Paul er sagt: la charité lui tint lieu de genie. (See Tillægget 1).

Kald. Hendes Kjærlighed lagde sig for Dagen i den Maade, hvorpaa hun tog sig af enhver lille Pige. Hun gik saavidt muligt ind i deres Tankegang og følte med dem for saaledes at virke paa deres Sjæle og hævde dem. Det er denne Kjærlighed af moderlig Art, som er saa forskjellig fra den falske Gouvernanteiver, som gaaer ud paa at optugte, opdrage, oplære og saaledes hævde de unge Sjæle uden først at vilde ret hjertelig nedlade sig til dem eller i Kjærlighed, saa at sige, blive lille med de Smaa. I et Pigeinstitut maa der her ske en Kjærlighedens Aand, der ikke paa den Maade kræves af en Drengeskole. Naar der i denne er god Disciplin, naar Lærerne ere dygtige og vise den Kjærlighed til deres Kald, at de elske deres Fag og Underviisningen deri, da maa man vel sige, at Betingelserne for en god Drengeskole er tilstede. Men naar der i en saadan Skole ofte kun stænkes de Drengene en velvillig Opmærksomhed, der have Nemme og derfor kunne gjøre god Fremgang, saa træder her en Modsatning frem til den Aand, der nødvendig maa herske i et godt Pigeinstitut, paa Grund af den særegne kvindelige Natur og Bestemmelse, hvorom jeg tillader mig her at sige nogle Ord.

Jeg har læst, at efter gammel tydsk Landsbyhist gik paa Veien til Kirken Sønnen bagefter Faderen, men Døttrene foran Moderen. Man tænkte rimeligviis derved, at Døttrene mindre tør tabes af Synne end Drengene. Er der end ikke mere Fare for, at Pigerne end at Drengene skulle, naar Forældrene ikke see dem, gaae paa egen Haand, løbe deres egne Veie, saa kan det dog være betænkeligere, naar de gjøre det. En fiin Sjælekjender har skrevet disse Ord: „En fordærvet Ungling kan lægge en herlig Bog fra sig, gaae op og ned i Bærelset med brændende Taarer og sige: jeg vil forbedre mig — og virkelig gjøre det. Jeg har kun læst om saa Qvinder, der have forandret sig paa anden Maade end i det Høieste ved

en Mand (Ægtefælle)“. Om nu end vore Dages Magdalene=stiftelser har givet os en trøstefuldere Erkjendelse, saa kan man dog sige, at det at bryde med sin Fortid, hvad enten denne nu har haft en god eller slet Character, hører mere til den mandlige end til den kvindelige Side af Menneskeaaanden. Qvinden er, som saadan, conservativ og om end den fortabte Sønns Exempel er for Piger som for Drengene, saa kan man dog ikke nægte, at deri saaledes at forlade og derefter at vende tilbage til Faderhuset, seer man mere Mandens end Qvindens Aand og Hjerte, selv om det var en Qvinde, om hvem det fortælles.

Det er om Manden det hedder (ved Ægtefællets Indstiftelse) at „han skal forlade Fader og Moder“, omendstjøndt det i Almindelighed er Qvinden, der forlader sine Forældre for at følge Manden. Men Qvinden har dog forsaavidt ikke at forlade Hjemmet*), som hun har at tage Hjemmets Aand med sig, for at Manden i Forening med hende kan skabe sig et nyt Hjem, i hvilket han er bestemt til at være som Hovedet og hun som Hjertet, hvorfra det hjemlige huuslige Liv udgaaer. — Er Qvindeligheden conservativ, saa trænger den ogsaa i høi Grad til selv at conserveres, bevares, thi er den tabt, vindes den neppe igjen. Derfor maa der værnes mere om Piger end om Drengene. Der er Adskillige, som just af den Grund have Meget mod Pigeinstituter, fordi de antage, at den rene Qvindelighed, hiint stille Bevarende, som skal bevares, der let kan tabes. Man har i den Anledning endog yttret, at unge Piger har bedre af at være i Selskab ikke blot med Ældre, med Mødre, Fædre, Mænd, men ogsaa med Ynglinge end med jævnaldrende Piger. Naar Saadanne i Instituter ere meget overladede til dem selv, da meddele de hverandre (siger man) ikke saameget deres gode Egenstaber, som snarere det

---

*) Man forestille sig nemlig, at dette er et rigtigt Hjem.

Modfatte. Bynte- og Behagelysten saavel som Tilboieligheden til Bagtaalelse osv. torde da især komme til Orde mellem dem. Men er der hos Bestyrerinden med den rette Alvor forenet en kjærlig Omhu og Opmærksomhed af moderlig Art, da vilde de antydede Farer ikke være tilstede. Pigerne i Sjomfru Zeuthens Institut vare vel ikke i Skoletiden for deres Mødres Dine, men de maatte dog bestandig føle sig som dem, der vare i en forstandig og kjærlig Moders Nærhed, ja under hendes Opsigt. Det er ogsaa ved bestandig at føle sig som Gjenstand for en saadan Kjærlighed, at Kjærligheden i de unge Pigers Hjerter især skal finde Næring.

Maatte der paa Grund af Bestyrerindens Personlighed, hendes utrættelige Virksomhed, hendes christelige Tro og Kjærlighed tillægges Sjomfru Zeuthens Institut et Fortrin for adskillige andre, saa led det derimod af den almindelige Feil, at man ikke tog tilbørligt Hensyn til Qvindens særegne Bestemmelse i Livet og derfor i Underviisningen tillagde Kundstaber samme slags Betydning og Vigtighed for Pigerne, som de kunne have for Drengene. Disse sættes i Latinskoler eller høiere Realskoler, ikke blot fordi det er godt for dem selv, det vil sige, for deres Aand og Hjerter, at lære noget Mere end det som Alle lære (Religion*), Læsning, Regning, Skrivning), men for at de ved den Underviisning de der modtage, kunne, som man udtrykker sig, blive til Noget i Verden. Dette Sidste kan ikke saaledes gjælde om Pigerne med Undtagelse af dem, der skulle dannes til Lærereinder, men denne særegne Uddannelse bør først finde Sted i en modnere Alder end den, i hvilken et Pigeinstitut i Regelen besøges, altsaa i det, som kaldes en høiere Dannelses-Anstalt, eller paa anden Maade. Ellers sees der ved en Piges Bestemmelse i Livet ikke paa et

*) Jeg føler en vis Bagring ved her at nævne Religion som Læregjenstand ved Siden af Læsning o. s. v.

Forraad af Kundstaber. Derpaa sees der ligesaalet ved Valget af en Hustru, som naar man søger sig en Huusbestyrerinde. Tænker man alene paa selstabelig Omgang, da har dog der Interesse, Sands, Smag for almindeligere, høiere, aandelige Gjenstande langt mere at betyde end Kundskab om mange Ting, som ikke hører med til det almindelige Overblik, thi dette kræves rigtignok, hvor en sand Interesse skal være tilstede, eller i det Mindste gaaer denne derpaa ud fremfor Alt at forstafte sig et saadant. Men hvor let kan det ikke stee, at ved den Methode, som i det Mindste tidligere var den almindelige i Pigeinstituter, Iveren for at bibringe Børnene blotte Kundstaber bidrog til at svække istedetfor at vække Interessen hos dem for Gjenstanden! — Om endog det her Sagte ikke ganske er uden Anvendelse ogsaa paa vore Drengeskoler, saa er Forholdet her dog anderledes, thi Drengenes Bestemmelse i Livet er i Reglen en anden end Pigernes. De skulle virkelig i Skolerne lære Noget for at blive til Noget i Verden. Der kan da ikke udelukkende sees paa det Vækkende eller paa det, som kan tjene til en fri (hensynsfri) Aandsudvikling. Vore Latinskoler ere jo desuden kun Forberedelsesanstalter til en høiere Dannelse paa Høiskolen, der nødvendigt forudsætter et ikke ringe Forraad af positive Kundstaber, som i Skolen maa være bibragt.

I Somfru Zeuthens Institut havde man naturligtvis Characterer, Omflytning, Examiner ligesom i en Skole for Dreng. Man gif endog saavidt til Skade for god Underviisning i det enkelte Fag at forene flere Fag for ligesom at flaae to Fluer med eet Smæk. I øverste Klasse gaves saaledes Underviisning i Historie paa Fransk. Var det ikke, som om det mere kom an paa Antallet af Fagene end paa Fagene selv? Hvo vil nægte, at den historiske Underviisning maa lide derved, at man under den tillige skal tale Fransk? Den maa blive en blot Hukommelsesfag med de blotte Data,

det nøgne Factiske til Indhold. Og naar Opmærksomheden er derpaa henvendt, da vil man ikke agte tilstrækkeligt paa Sproget, hvori det fremføres (Fransken). — Naar Bestræbelsen kun gaaer derpaa ud, at Kundskaber have, huffes og lægges for Dagen ved offentlige Prøver til mulig Roes og Udmærkelse, da kunne de istedetfor at virke til Hjertets Forædling gjøre det opløst. Har man derimod saaledes som det burde være i Pigeinstituter ene og alene de unge Sjæle selv for Die ved Underviisningen, seer man saavel i det, der læres, som i Maaden, hvorpaa det skeer, alene paa det der er til Fremme for deres indvortes Menneskes Væxt uden noget udvortes Maal eller udadgaaende Hensyn til deres Fremtid, da kan det være en Glæde at være Lærer i et saadant Institut og da virker man sikkert, skjøndt indirecte, allerbedst for Pigernes jordiske Vel. Man seer iøvrigt let, at, tager man Sagen paa den Maade, da maa Skolen i sin Dom om Børnene (ved Character, Omflytning, Examiner, hvis Saadant skulde beholdes) ene have det Sædelige, nemlig Flid, Orden o. s. v. for Die og ikke det naturlige Nemme eller Begavelse. Det er jo ved Qvindens sædvanlige Bestemmelse i Livet slet ikke derpaa det kommer an. Man vil da ikke saameget beskæftige de unge Sjæle med mange Ting, som bestræbe sig for at føre dem enhver Gjenstand saa nær, at de kunne blive fortrolige dermed, at de kunne, saavidt muligt, blive hjemme i det, de lære. Tilboeligheden til Overfladisthed maa fremfor Alt modarbeides (non multa, sed multum). At der da i et Pigeinstitut ikke kan være Tale om mange fremmede Sprog, er aabenbart*). Hvad der kan vække de slumrende Evner, aabne Aandens Sande for det Sande, Gode og Skjønne i forskjellige Former, hvad

*) Hvad man kunde ønske, at en enkelt Pige lærte paa Grund af hendes særegne Lyft, Anlæg og Bestemmelse bør hun lære andetsteds. Institutet er jo for mange Forskellige.

derved ogsaa tjener til at udvide og hæve Hjertet, derpaa kommer det fremfor Alt an. Naturligviis er der det, som maa læres med Nøiagtighed, men det maa vise sig, at det kun er Middel og at det blotte Forraad af Kundskaber ikke er Maalet.

Naar Somfru Zeuthens Institut leed af den oplyste Feil, saa er det langt fra mig at ville give Bestyrerinden Skylden derfor. Om hun ogsaa havde anerkjendt Rigtigheden af min Betragtningssmaade, saa havde det paa Grund af Tidens Aand og Forældrenes Fordringer langt mindre været hende muligt dengang end det vilde været hende i vore Dage, at gjøre syn= derlige Forandringer i den almindelige Fremgangsmaade.

Mit Forhold til Grundtvig

fra 1830.

Som tidligere er fortalt, kom jeg som ung Candidat jævnlig i Grundtvigs Huus. Naar dette senere blev anderledes, da havde det aldeles ikke sin Grund deri, at Grundtvig forandrede sit Forhold til mig. Jeg blev bestandig modtaget med Venlighed af ham saavel som af hans første Kone (hans senere Kone har jeg ikke kjendt). Naar jeg kom ind til ham om Aftenen, lagde han strax sit Arbeide tilside og vi sad gjerne saa sammen i en lille Sofa og discurrede meest om videnskabelige Gjenstande. Hvor levende vore Samtaler end undertiden kunde blive, saa kunde der dog ogsaa indtræde meget lange Pauser, længere end de ellers pleie at finde Sted, naar to Mennesker ved et Besøg sidde sammen. Grundtvigs Tanker vendte naastoe tilbage til det Arbeide, som han forlod ved mit Komme, og jeg, som sjelden havde noget Nyt at meddele, heller ikke havde nogen Lethed ved længere fortællende Meddelelser og ikke vilde tale om Veiret, taug da ogsaa, ind=

til jeg begyndte at tænke paa selve Taussheden, som blev mig trykkende, men jo meer jeg tænkte paa den, desto vansteligere kunde jeg naturligviis finde paa en passende Gjenstand til dermed at afbryde den. De Fleste kjende vel meer eller mindre denne trykkende Følelse. Jeg har især hos Gr. havt den nogle Gange i meget høi Grad. Hvad der altid vakte hans levende Interesse, var, hvad der angik Sproget, det danske Sprog, gamle danske Ord og her kom polemiske Følelser ikke saaledes i Bevægelse, som let stete, naar Talen kom paa det Theologiske, Kirkelige, endog Æsthetiske. Molbech havde givet ham sin ny Udgave af den gamle danske Rimkrønike og jeg saae med mine Øine, hvorledes Grundtvig dog med Rette kunde kaldes en Bogorm, endskjøndt jeg tidligere havde hørt ham paa det Stærkeste fralægge sig denne Benævnelse og sikkert med fuldkommen Ret, naar det tages i nedfættende Betydning. Men naar jeg saae denne Rimkrønike, som Grundtvig havde modtaget ny nogle Dage tidligere, allerede saa forslidt, næsten som gnavet, da kunde jeg ikke andet end tænke paa en Bogorm, men heller ikke andet end beundre den Kjærlighed til det Gamle, det gamle Sprog (det var nok især det, der gjorde ham Bogen saa vigtig) som deri lagde sig for Dagen. Maatte Gr. kun mere have agtet paa sig selv, da vilde han ikke, saaledes som han har gjort det, have brugt Boglærdom næsten som et Skjældsord. Dette har naturligviis ikke været uden Anledning fra de Lærdes Side. Thi der er jo saadanne Boglærde, der synes at være uden Sands for det virkelige Liv og glemmende Sagen selv for det, som kun er Hjælpemiddel til Kundskab derom, synes at være bleven fiddende med hele deres Interesse i Bøgerne. Det er denne Retning, som Gr. forudsætter at være tilstede, naar han haanligen taler om „de Lærde“ og „Boglærdom.“ Men har han ikke tilladt sig en saadan Forudsætning overalt, hvor

grundig og nøiagtig Værdom har været ham ivelen, naar hans eiendommelige Paastande stødte an imod det, som Bøgernes Indhold bevidnede? — Grundtvig var i Karene 1831—32 beskæftiget med Forfættelsen af sin store nordiske Mythologie, hvoraf jeg paa min Udenlandsreise 1833 bragte et Exemplar til Jakob Grimm i Göttingen, i hvilket Grundtvig havde skrevet: „Med gammel Agtelse til Jakob Grimm, som ikke forsmaaer at læse Danst.“ En Aften læste Gr. for mig Indledningen til Mythologien i det Hele. Han giver den deri væsentlig en poetisk Oprindelse, idet han betragter den som Folkenes Billedsprog. Under Oplæsningen syntes han selv bevæget ved at sætte sig ind i den Sjælebevægelse, som efter hans Anskuelse udtalte sig i Mytherne. Det gjorde mig virkelig ondt, at jeg ikke kunde sympathisere med ham, saalidet som jeg kan det med de reent profaiske Anskuelser af Mythologien (som Finn Magnussens i Oversættelsen af Edda). Det oprindeligt Religiøse var mig allerede dengang, førend jeg endnu kjendte Schellings Betragtningssmaade, det Primaire og Væsentlige i Mythologien. Min Ven Martin Hammerich udtalte nogle Aar senere (1836) i sit Skrift: „Om Ragnarokmythen“ Tanker, som vist komme Sandheden langt nærmere end Grundtvigs, naar han f. Ex. S. 75 skriver: „De almindelige Forestillinger om Personifikation — af Verdenskræfter eller af Begreber — om Anthropopathisme og Anthropomorphisme som Billedsprogets enkelte Figurer, kan ikke tilfredsstille, naar Talen er om det mythiske Udtryk i dets Oprindelig-
 lighed“ og S. 77: „Historien og især dens ældste Kilde Sproget lærer os meer og meer at indsee, at Menneskeheden, navnlig den japhetidiske Stamme, før den udfondrede sig til de mange Folkeslag, havde opnaaet en temmelig gennemgribende fælleds Udvikling, naturligtvis ogsaa i det Religiøse, og sætter det saaledes som Maal for den videnskabelige Mythologie,

at paavise denne Religionseenhed" o. s. v. og S. 116: „Monothemen ligger i den dybe Grund for enhver Polytheisme, forfaavidt denne virkelig er en Theisme*)." — Hvad der meer og meer fjernede mig fra Gr. var naturligviis ligesaa lidt Mangel paa Sympathie i denne Sag som i nogen anden af blot theoretisk Vefchaffenhed, som naar f. Ex. Gr. i Anledning af Wynnsters Recenfion af Hertz's Gjengangerbreve yttrede, at han for havde tiltroet Wynnster æsthetisk Sands og Smag, men nu maatte frafjende ham det. Jeg havde netop fundet denne Recenfion ypperlig, faa ypperlig troer jeg, at jeg satte den over felve Gjengangerbrevene. Gr. fandt dem naturligviis uværdige den Roes, som Wynnster ydede dem, fkjøndt denne dog ingenlunde var ubetinget. Det var begribeligt nok, at Gr. maatte ringeagte den Vægt, som Hertz og Wynnster lagde paa Formen. Wynnster undlader imidlertid ikke at misbillige den Overvægt paa Ideens, paa Stoffets Befofkning, der ifølge Hertz tilkommer Formen, som om man „kunde lade Slagterne lukke deres Boder, fordi man ligesaa vel maatte kunne faage en god Suppe paa en Høfepind, som paa et Stykke Kjød, naar man kun har en god Kof."

Det var ikke Mangel paa Overeensftemmelse eller Sympathie i Et og Andet, der forandrede mit Forhold til Grundtvig, men virkelig antipathetiske Følelfer, som kom i Bevægelse hos mig ved visse Omftændigheder. Jeg erindrer faaledes et Par Ting. For det Første kunde det ærgre mig at høre Lindbergs, som mig syntes, bagtaleriske Fortællinger om forffjellige Præfters Udfærd og Grundtvigs haanlige Latter derover**). Var det sandt, syntes det mig fvarere til at græde

*) Fr. Creuzers Tante.

***) I det Hele var Grundtvigs Udtryk af Haan mig ofte imod. Han har dog selv frevet de Ord, at „Haan er en ond Ur, som voxer paa Kjærlighedens Grav."

over end til at lee ad. — Dernæst (og dette er det Vigtigste) befandt jeg mig som i en meget trykkende Atmosphære, naar jeg hos Gr. var sammen med Mange af de Yngre, der vare blevne hans Tilhængere. Jeg fik da en levende Forestilling om et Parti, som havde Gr. til Anfører. Der var ved saadan Leilighed næsten Ingen uden Gr., der talede, eller, naar de gttrede sig, da var det, som mig syntes, med altfor stor Besfedenhed*). Der herskede i mine Tanker i et saadant Selftab ingen Aandsfrihed, hvormeget der jo ellers altid fra Grundtvigs Side er krævet Frihed. Det var ikke Grundtvigs Overlegenhed i og for sig, som var Aarsag deri, men dette, at han saaledes gjorde sin Overlegenhed gjældende, at han istedetfor, saavidt muligt, at gaae ind paa Tanker, der ikke vare ganske correcte eller i Overensstemmelse med hans egne, enten haanligt leende afviste dem eller besvarede dem kun med et Ordspil, hvorved han fik Vatteren paa sin Side. Det forekom mig vel ogsaa allerede dengang, at Grundtvigs Personlighed ikke havde godt af Tilhængere. Han syntes af Naturen altfor stærkt disponeret til at være Partifører til at Forholdet mellem ham og hans Tilhængere kunde bevares reent, frit og ædelt, saa at Tilhængernes Eiendommelighed ikke skulde lide derved eller til at der fra deres Side kunde skee en gavnlig Tilbagevirken paa ham. Det forekom mig tvertimod, at jo flere Tilhængere, der samlede om ham, jo større deres Kreds blev, desto mere befæstede han sig indenfor Kredsen af sine egne særegne Tanker og Anskuelser. Jeg har altid haft en Modbydelighed for alt Partivæsen og jeg følte mig derfor meer og meer fremmed for den grundtvigste Aand. Engang blev jeg da meget længe borte fra Grundtvigs Huus,

*) Ved Bennemøderne tale jo nu Mange frit uden Modsigelse af Gr., men er det ikke, fordi de nu alle i det Væsentlige have lært at tale, som Grundtvig?

indtil han en Aften, da jeg sad og manuducerede paa Borchs Collegium, kom ind til mig og spurgte meget venligt, om jeg ikke mere kunde overkomme at besøge dem. Han indbød mig da til næste Dag. Havde jeg dengang været alene paa mit Bærelse, saa havde jeg maasse sagt ham Grunden til min Udeblivelse. Men dengang var der ingen Leilighed, og om jeg end derefter af og til indtil min Udenlandsreise (1833) besøgte ham, saa fjernedes jeg indvortes meer og meer fra ham og følte mig derfor mindre og mindre opfordret til en Udtalelse, som allerede ifølge den store Forskjel i Alder og saa meget Andet dengang ikke var mig naturlig. Det vilde neppe have ført til Andet end Mundhuggerie. Senere som Præst har jeg ikke tiet*), og mine Udtalelser fremkaldte da megen Bevægelse fra det grundtvigske Partis Side. Jeg havde etstede vovet at frakfende Gr. Evne til videnskabelig Tænkning. Dermed meente jeg det samme, som Biskop Martensen senere har udtrykt paa en interesfantere Maade, idet han har tillagt Gr. „den hyppige Anvendelse af Springets Kategorie.“ Fra den Tid maatte jeg længe udholde de voldsomste Angreb af alle de Betydeligste af hans Tilhængere, som om jeg traadte al den Betsedenhed, Humanitet og Ydmyghed, hvorom jeg selv havde skrevet Afhandlinger, under Fødder. Da maatte mine Besøg i Grundtvigs Hus ligesom af sig selv ophøre, især da hans Huusstand var bleven ganske forandret fra det, den havde været tidligere. Dog har jeg eengang siden hin Tid været hos ham. Det er vel en 10—12 Aar siden, da jeg som Præst i Sorø hørte en Prædiken af Gr. i Barton, som talte mig meget. Den handlede om Qvinden, som naar hun har født Barnet ikke mere kommer Trængslen ihu for Glæde, at et Barn er født til Verden Joh. 16. Han prædikede ikke

*) I mine to Sendebreve til P. C. Kirkegaard (nu Biskop), mit Skrift om den saakaldte kirkelige Anstuelse o. s. v. (See Tillægget 2).

om Gjenføðelsens Bad, men om Gjenføðelsens Aand, om det i Troen og Troens Glæde til nyt Liv fødte „lille Menneske“ i os, hvilket man maa vaage over og vogte paa, som man maa gjøre det ved andre „smaa Mennesker“ (Børn), at de ikke skal falde og komme til Skade. Det overraskede mig, at Gr. kunde tale om det ny Liv uden at nævne Daaben og det var mig kjært og uventet at høre den Bægt lagt paa, hvad der hører til Helliggjørelsen. Dagen efterat have hørt denne Prædiken gif jeg igjen (efter adskillige Aars Mellemrum) op til ham og talte ham for Prædikenen. Uagtet den uforbeholdne Dom jeg offentlig havde udtalt om og mod Grundtvig og for hvilken jeg havde maatte høre meget stygge Ting af hans Venner, saa var jeg mig dog i den Sag intet Ondt bevidst og kunde træde ham imøde med aaben Pande og frimodigt Blik. Jeg traf ham ogsaa som den Gamle, som om Intet var forefalden, men hvor ny og forandret var mig ikke dengang hele hans Omgivelse! Det var maaskee sidste Gang vi talte sammen i dette Liv.

Om Gjæld.

Naar jeg i Tankerne sætter mig tilbage i Aarene 1831-32, da var min Stilling i Kjøbenhavn i flere Henseender ikke meget behagelig. Mine Forsøg paa at opnaae en videnskabelig Ansættelse i Sorø og derefter i Christiania vare mislykkede. Dermed syntes Haabet om en Stilling og en Virksomhed, der fra min Barndom af havde været mine Døfters Maal, om ikke forsvunden, saa dog uden rimelig Udsigt til dets Opnaaelse. Jeg var Alumnus paa Vorchs Collegium, men, skulde jeg blive i Hovedstaden, da var det — med Undtagelse af Manuductionerne i et Par Sommermaaneder til anden Examen — ved

Informationer, jeg maatte ernære mig. Jeg kunde ikke let slippe den trættende og lidet indbringende Information i Lydst i min Cousines Institut, som jeg allerede havde havt i flere Aar. Jeg havde kun faa andre Timer, saa at jeg ikke sjelden var i Pengesforlegenhed. Jeg maatte laane, og tage Meget paa Credit. Endskjøndt de fleste andre Studenter vist har havt mere Gjæld end jeg, saa følte jeg maastee det Trykkende deri mere end mange Andre. Sibbern havde forskaffet mig en lille Dreng (nuværende Pastor Andersen i Nordrup) at undervise i Latin. Jo lettere Sagen selv var mig, desto sværere faldt disse Timer mig paa Grund af min tidligere omtalte Banstielighed ved at fæste min Opmærksomhed paa det, som ikke kunde vække min Interesse eller min tænkende Virksomhed. Jeg erindrer dog fra hans latinste Læsebog den trøstelige Sentents: „Gjæld er en tung Byrde for et ædelt Menneffe.“ Jeg kalder den trøstelig, thi det Tryk jeg følte i mit Sind over min Gjæld maatte derefter være Vidnesbyrd om noget Ædelt hos mig. Imidlertid lader der sig dog sige Adskilligt om denne Sag. Da jeg oftere i mit Liv har følt det Trykkende, som Gjæld kan medføre, og da det, som satte mit Sind i Bevægelse, sædvanlig ogsaa blev Gjenstand for min Reflexion, saa synes det i Overeensstemmelse med Beskrivelsen af mit Levnetsløb ogsaa her at anstille nogle nærmere Betragtninger over Gjæld, idet jeg gaaer ud fra den ovenanførte Sentents: „Gjæld er en tung Byrde for et ædelt Menneffe.“ Strax er her den Bemærkning at gjøre, at Frygten for Gjæld kan være saa stor, at der slet ikke deri er noget Ædelt, men derimod det Modsatte*). Kan man ved et Laan, om det ogsaa er trykkende, hjælpe en Anden ud af en langt større Forlegenhed end den, som hiint Laan medfører,

---

*) See Tillægget 3.

for os, da kan det Edle just bestaae deri at gjøre Gjæld og ikke lade Frygten derfor seire over Barmhertigheden. Men paa den anden Side kan jeg dog ingenlunde give en bekjendt Præst Ret, idet han ved en kirkelig Andagtsøvelse stillede Frygten for at gjøre Gjæld ved Siden af anden Frygt, ved Siden af Frygten for at gaae i Krig, for Kolera og deslige. „Alle Menneſter, sagde han, frygte enten for Et eller for et Andet. Gud alene er uden Frygt.“ Det kan ofte være en daarlig Politik i det Mindre som i det Store ikke at ville gjøre Gjæld og en virkelig dadelværdig Frygtagtighed kan hittede sig i Frygten for Gjæld, naar en Sag som er af Bigtighed kræver Udlæg, man ikke i Diebliffet selv kan præstere, men som man dog har grundet Haab om nok senere at kunne tilbagebetale. Man maa her vel adskille et dobbelt Slags Tryk. Det kan være, hvad man kalder Terminsforger, som kan være af samme Art som Næringsforger, men det kan ogsaa være en Sorg af højere Art. Man kan have en meget trykkende Følelse over ikke at kunne betale hvad man har kjøbt eller holde sit Ord ved at tilbagebetale til rette Tid sit Laan til den, som ikke vil gjøre nogen Ret gjældende, men dog maastee trænger til Pengene. Her passer hiin ovenanførte Sentents: Gjæld er en tung Byrde for et ædelt Menneſte. Deri at føle sig trykket af Terminsforger behøver slet ikke at vise sig nogen Siæleled. — Som bekjendt er Manges Samvittighed i Henseende til Gjæld meget viid, jeg veed ikke om min har været for snever. Jeg erindrer, at jeg i min Ungdom for at faae 2 Rdl. som jeg skyldte en Medstuderende (om han havde dem behov i Diebliffet, vidste jeg ikke) gif ind til en Guldsmed paa Kjøbmagergade og satte mit Uhr i Pant. — Der kan være en Sorg over en Gjæld, man ikke kan klare, som har sin Grund i uheldige Omstændigheder, men der kan ogsaa deri være en Selvbebreidelse, en Sorg over sig selv, fordi man har været

for hurtig til at laane og handlet for raft med det, som hørte Andre til eller med at kjøbe uden at betale. Det synes mig virkelig at høre til de meest trykkende Følelser, naar man ikke kan betale sin Gjæld til dem, som trænge, idet man ikke kan friskende sig selv for Letfindighed i at laane eller gjøre Bekostninger. — Søren Kierkegaard skrev i sin Tid hypperligt om Næringsforger i de ophggelige Taler om Lilierne paa Marken og Fuglene under Himlen. Det var Sorgen for den Dag imorgen, som han ved mange findrige og dybsindige Betragtninger arbejdede paa at beseire hos Læserne. Men Sorg over Gjæld omtaler han ikke. Jeg skrev da i sin Tid et lille Brev til ham desangaaende, idet jeg gjorde opmærksom paa, at der ikke blot kan gives en pecuniær Sorg for den Dag imorgen, nemlig med Hensyn til, hvad man skal faae at spise og drikke og hvormed man skal klæde sig, men ogsaa en Sorg over den Dag igaar, nemlig over det, som man har spist og drukkit og iført sig, men ikke betalt. I Frngt for sin Creditor er der kun Sorg for den Dag imorgen, men der er, som ovenfor bemærket, ogsaa en anden Slags Sorg over Gjæld (Kresgjæld), en Skamfuldhed, ja en med Selvbekendelse blandet Medlidenhedens Sorg*). Naar

---

*) Det korte Svar jeg modtog af Søren Kierkegaard vil jeg her meddele, da det er Characteristisk og erindrer om den Tid, da K. ideligt faaes gaaende om paa Gaderne, men tillige udgav den ene tykke Bog efter den anden. Jeg veed og, at der hos Mange er en særegen Begjærighed efter at læse et virkeligt Brev fra ham. Man vil tillige af denne lille Epistel see, at Forholdet imellem os ikke altid var, som det senere maatte blive, da den Gensidighed, der midt i det Tankerige og Aandrige altid meer eller mindre træder frem i hans Skrifter, da denne Gensidighed, mod Slutningen af hans Liv, til Magten og blev som eneraadende (i „Diebliffene“), blev en virkelig, om end bestandig aandrig, Sygdom, da enhver Præst gjaldt ham „som et i lange Klæder indhyllet Indbegreb af Konfens.“ Da skrev jeg mod ham blandt Andet: Polemiske Blade i 3 Hefter. — Det

Kierkegaard i sit Svar skriver at han ikke skulde imorgen glemme min Bemærkning om „Bekymringerne for den Dag igaar,“ saa seer man vel ved flere Steder i hans Skrifter at træffe netop disse Ord med Citationstegn, at han ikke har glemt dem, men, saavdt jeg veed, har han ikke ihukommet dem paa den Maade, som jeg tænkte, nemlig ved at gjøre den tunge Byrde, som Gjæld (ikke altid Terminsforger) kan være for Mange, til Gjenstand for lignende Betragtninger som dem, han har anstillet over Næringsforger, som Bekymring for Fremtiden.

Man erindrer de ovenanførte Ord af en bekjendt Præst: „Gud alene er uden Frygt.“ At Gud er uden Frygt synes at være en saa afgjort og uimodsigelig Sag, at der aldeles ikke synes Grund til nogen Bemærkning. Hvorledes skulde der kunne tales om nogen Frygt hos den Almægtige? Men dog vover jeg en lille Bemærkning ved den Sag. Ikke blot

ovennævnte lille Brev uden Datum paa et lille Stykke Papir lyder saaledes:

Høifjærede Hr. Magister!

Tak for Deres lille Brev, som jeg ikke blot har havt Tid til at læse, men givet mig god Tid til at læse. Tak for Bemærkningen om den Dag igaar. Lad mig takke Dem for den idag, jeg skal nok huske den imorgen. See, saaledes har De skaffet mig en Bekymring for den Dag imorgen! Naar De kommer til Byen, seer jeg Dem formodentlig ogsaa hjemme hos mig (mellem 11—1 Formiddag) hvad De jo har betinget Dem. Sidste Gang maatte jeg bede Dem at lade være at komme, fordi jeg just dengang sad og læste Correctur. Deres ærbødige

S. Kierkegaard.

Til Oplysning af nogle Ord i Brevet bemærkes for dem, som ikke kjendte ham, at K. gjerne vilde have dem, som han mødte og kjendte og vilde tale med, til at følge med sig til en peripatetisk Discurrering paa Gaden. Hvormeget det end interesserede mig at møde denne originale Skikkelse berinde og at tale med ham, saa havde jeg dog ikke lyst til at trække om med ham. Jeg betingede mig derfor til længere Samtale at komme til ham i hans Bolig, hvor han dengang ikke syntes at give Mange Audients.

i saamange christelige Psalmer, men ogsaa i Johannes Aabenbaring (15, 4) kaldes Gud from (*δσιος* ikke *ἀγιος*, derfor urigtigt oversat ved „hellig“) „den ene Fromme.“ Kan man ved denne Guds Fromhed tænke sig Andet end Urefrøgt for sit eget Væsen, for den evige Retsfærdigheds Lov (suum cuique), som hører til hans eget guddommelige Væsen? Og er det ikke ifølge den Lov, at han betaler Enhver efter sine Gjerninger, at han giver Enhver, hvad der tilkommer dem? Forsaavidt kunde der ogsaa tillægges Gud en Frygt for Gjøld*). Men hvordan det nu forholder sig hermed, saa er Retsfølelsen at bevare levende af Enhver, som vil bevare sin Sjæl. Uden den mangler det moraliske og religiøse Liv sit evige Grundlag. Man kan med Rette spørge: Af hvad Grund skal man give Gud, hvad Guds er, hvis man ikke skal give Mennesket, hvad Menneskets er? Eiegenlydighed med Hensyn til Gjøld kan derfor vidne om en Mangel i det, som er at agte for Hovedsagen.

Min uheldige Dimisprædiken.

I mine Optegnelser for 1831 finder jeg disse Ord: „Mit Liv vipper for mig mellem Information og Gjøld og jeg har ondt ved at læse under saadan Bevægelse, ingen Standsning vil indtræffe, intet fast Punkt vil tilhøde sig. Alt gaaer glip, enhver Bestræbelse synes frugtesløs.“ Min Fader, som ikke havde synderlig gode Tanker om mit philosophiske Studium og hvis Understøttelse jeg nok ikke ganske kunde undvære, drev paa, at jeg som theologisk Kandidat skulde forberede mig til at blive Præst. Jeg finder da ogsaa i April samme Aar disse Ord: „Jeg finder mig efter Omstændighederne kun beføiet til at berede mig med

*) Er det ikke derpaa, at Forsoningens Nødvendighed beroer?

Flid til den geistlige Stand." Jeg maatte da efter tidligere at have besøgt Pastoralseminariet prædike for Dimis. Jeg fik en Prædiken istand og lærte den udenad saa godt det var mig muligt. Mine Censorer vare Pastor Schytte fra Frederiksberg og Prof. Jens Møller, og i Bartou Kirke skulde Prædiken holdes paa en Søndag, da der ingen Gudstjeneste var. Der var Ingen tilstede foruden de to Censorer og min Ven Raub. Al ordret Udenadlæren var og har altid været min Natur imod. Det Hele, en saadan Prædiken uden Gudstjeneste, var mig noget Unaturligt. At staae der paa det hellige Sted og tale for en tom Kirke ja for det, som var værre end fuldkommen Tomhed, nemlig for dem, hvis Nærværelse forhindrede mig fra i det Mindste at tænke mig Kirken fuld af Tilhørere*) og som forud vidste, hvad jeg vilde sige, det var mig noget i sig selv saa uendeligt betydningsløst. Det var mig hverken muligt at tale som for en Menighed eller, hvad Tertullian kræver, coram deo (det forhindredes efter den menneskelige Strøbelighed ved coram censoribus). Jeg skulde tale til dem, der vare saa langt fra at søge Opbyggelse, at de meget mere vare paa Embeds Begne i en al Andagt og Opbyggelse modsat kritisk Stemning — og dog skulde jeg tale fra det hellige ophøjede Sted med det Ords Myndighed, der er os givet at være den rette Kritiker Herb. 4, 12 over al Menneftenes Færd — see! alt dette gjorde for mig, som sagt, den hele Handling unaturlig. Mit eneste Manuskript af Prædiken havde mine Censorer derne. Jeg var ikke kommen ret langt i den udenadlærte Bøn, før det standsede: jeg taug uden at

---

*) Som Plinius, idet han taler om de romerske Qvindens lascive Dragt, siger: denudat sæminam vestis, eller som man, naar kun et enkelt Blad hænger paa det bare Træ og just derved lader det Bære og Røgne træde mere frem for Bevidstheden, kan sige: denudat arborem solium.

kunne komme videre, og Anden, som i det Hele syntes Intet at have at gjøre med den hele Handling, kom ikke og indgav friske Ord. Jens Møller derneede maatte da i Bevægelse og kom med meget Væsen og det raslende Manuscript op paa Prædikestolen til mig. Han kunde ikke ganske afholde sig fra bebreidende Ord deroppe, idet han rakte mig det. Der har maaskee hverken før eller senere paa eengang været meer end Een saaledes paa det Sted, som nu i saamange Aar har været Grundtvigs Prædikestol. Jeg kunde ikke faae meget god Character for denne Prædiken. Characterseddelen med haud kastede jeg i Kæmpestenen, da jeg kom ud, og følte mig da mere stødt tilbage fra den geistlige Carriere end tidligere. Det kunde da være som om alle Veie vare spærrede for mig. — Da jeg endel Aar efter prædikede om igjen paa samme Sted under samme Forhold havde jeg foruden Schytte Prof. Clausen til Censor. Jeg læste da Prædiken ligefrem op. At dette ikke var, som det burde være, gav Clausen mig med et venligt Smil tilkjende, da han rakte mig Characterseddelen, men Characteren var da tilfredsstillende.*)

En Vintertour og en Sommerudflugt.

Mit Ophold i Kjøbenhavn i de første Aar af Trediverne havde, som man har seet, sin mørke Side, men det havde ogsaa sine lyse opmuntrende Sider. Idet jeg for det Første holder mig til udvortes Begivenheder, saa mindes jeg blandt Andet med Glæde flere opfriskende Sommervandringers deels i Selvfab deels alene i de skønne Egne Nord for Hovedstaden. Jeg vil her nærmere omtale en Vandring jeg foretog for at besøge min Søster, der var gift med Præsten Helms. I Aaret 1830 var han forflyttet fra Sørbymagle ved Slagelse til Esbønderup, et

*) See Tillægget 4.

Var Mitil fra Frederiksborg i Nærheden af Esrom Sø. Det var første Gang jeg skulde besøge dem paa det ny Sted. Men for at give Fortællingen om denne smilende Sommertour Relief, kan jeg ikke afholde mig fra at forudstikke en Meddelelse om en tidligere Vinterreise efter et Bulebesøg hos min Familie paa det første Sted, Sørbymagle. Man vil derved ogsaa mindes om en Rejsemaade, som nu næsten synes glemt. Det var en Lørdag først i Januar, da jeg var kommen fra Sørbymagle til Slagelse for at tage med en Fragtvogn tilbage til Hovedstaden. Uagtet denne høist ubequemme og forfærdelig langsomme Befordring var Beføstningen dog større end nutildags paa Jernbanen. Kl. 3 om Eftermiddagen steg jeg tilvogns op paa det høie Sæde ved Siden af Rudsten. Det var en skarp tør Østenvind, som vi da havde lige i Ansigtet. Kulden nødte os omfider til at stige af Vognen og det var mig naturligvis meget behageligere at gaae end at kjøre, saavidt jeg kunde følge med, men skjøndt Hestene for en stor Deel kun gik i Fodgang, saa var det dog i Længden for anstrængende og man maatte da ogsaa op for at der kunde traves lidt afsted. Vi bedede i Kroerne ved Landeveien. Jeg erindrer hvor godt det gjorde sildig om Aftenen at komme ind i en saadan (Østedkro) mellem Ringsted og Roeskilde, men jeg havde kun faa Skillinger i Kommen til Bederqvælgelse*). Til Roeskilde kom vi, efter 11 Timers Reise paa de 8 Mil fra Slagelse, Kl. 4 Søndag Morgen. Jeg havde kun Penge til en Tvebak og en Snaps (maaskee den første jeg har drukket i mit Liv) til lidt indvortes Varme. I Dagningen gik det da igjen løs og disse lange 4 Mil stik i Øst mod Blæsten paa den strenge graa Vinterdag var det drøieste Stykke, Rudsten og jeg gik for en stor Deel bagved Vognen for at være beskyttede mod Vinden, men uagtet

*) Jeg havde ikke omtalt min Pengetrang til min Svoger.

den stærke Bevægelse havde jeg meget ondt ved at holde Varmen nogenlunde. Det forekom mig, at Hjærerønden, som hang der bagved, dog havde lidt Barmekraft. Vaade Rudsken og jeg holdt derfor Hænderne derover. Med al denne Kulde, Træthed og Sult gik det dog fremad. Klokken var nok henved 12 Søndag Formiddag, da vi havde Høietostrup Kirke og Præstegaard paa vor høire Haand, og jeg kunde ikke andet end tænke paa den varme kraftige Kjødsuppe, som Præstefamilien vel der som andetsteds nu sad og vederqvægede sig paa efter Guds-tjenesten*). Da jeg kom til Kjøbenhavn op til Prof. F. Chr. Petersen, hos hvem jeg boede, kunde han i Begyndelsen ikke kjende mig. Saaledes havde Østenvinden behandlet mit Ansigt paa denne 24 Timers Reise (nu klares de 12 Mil jo i 2—3 Timer). Dog derefter var Alt snart igjen i Orden og jeg havde Fornøielsen af at fortælle om de overstandne Besværigheder. Jeg beder derefter den velvillige Læser at vende Tankerne fra denne Vintertour til en Sommervandring adskillige Aar senere, ikke ad Slagelseveien, men nordpaa til de deilige Egne ved Esrom Sø. Det var første Gang jeg skulde besøge min kjære Familie efter Forflyttelsen fra Sørbymagle til Esbønderup. Det var en deilig Morgen, Pintsfelørdag, da jeg alene gik ud af Kjøbenhavns Port. Jeg havde ikke før været meget langt nordpaa ad den Bei. Jeg vidste, at jeg gik ualmindelige Skjønheder imøde. Det var ikke uden en vis ærefrygtfuld Forventen, at jeg nærmede mig Frederiksborg. Da Slottet første Gang i dets Skjønhed og Storhed med dets mange Taarne viste sig for mig, satte det mig i levende Bevægelse. Jeg kjendte det jo godt fra Billeder, blandt andet

---

*) De som boe i Nærheden af en stor, meget befærdet Landevei tænke ikke paa, hvormange Tanker og Følelser, der knytte sig til deres Bolig.

fra de tidligere saa almindelige gamle Skilderier af danske Kjøbsteder og Slotte fra Midten af forrige Aarhundrede, som hang i mit Fædrethjem og hørte til de første Billeder, der fængslede mig i min tidligste Barndom. Synet af Frederiksborg Slot lod gamle Tanker, gamle Minder blive levende. Jeg tænkte paa Christian den Fjerde, paa Danmarks tidligere Storhed, da et saadant Slot kunde bygges. — Men et dybere Indtryk end Frederiksborg gjorde dog noget efter Synet af Fredensborg paa mig. Det var naturligtvis ikke Slottet eller Byen selv, som gjorde det, men andre Omstændigheder bidroge til at lade Synet deraf sætte mit Sind i Bevægelse. Det var i Aftendæmringen og aldeles uventet jeg fik Dje derpaa hiinsides Esrom Sø. Jeg var nemlig ubekjendt med Veien og søgte et høiere Punkt for at finde Nøddebo Kirke, hvor jeg skulde hen paa Veien til Esbønderup. Da var det, at jeg overraskedes ved Synet af Fredensborg. Underlige romantiske Følelser besøgte min Sjæl, da jeg stod der den stille milde Aften i denne fremmede og dog, som det syntes, for mig saa hjemlige Egn. Det Hjemlige kom deraf, at den syntes mig saa ægte dansk, danske Minder og saamange Erindringer af hvad jeg havde læst og hørt om Frederik den 4de, om Frederik den 6tes Barndom osv. vakte. I denne deilige, rige, i den begyndende Sommers Friskhed smilende Natur med Søen og Slottet paa hiin Side Søen for Die, da Dæmringens Ubestemthed gav Alt en særegen Herlighed for min Phantasie, forenede de historiske Erindringer sig med den rene Naturfølelse og hævede min hele Stemning. Hvilken Modfætning mellem denne Stemning og hiin, i hvilken jeg paa Roeskilde Vandvei forkommen af Kulde og Sult fastede længselsfulde Blik til Høietostrup Præstegaard! Men der var en anden Modfætningens Energie i min Stemning, nemlig en Modfætning til noget Beklemmt og Trykkende i min kjøben-

havnste Forfatning, saavel som til det uroligt Ræmpende i min Sjæl. Idet jeg stræber saavidt muligt at tilbagekalde mine Følelser i hine Dieblikke, da kunne de for en Deel finde deres Udtryk i følgende Ord til Fredensborg af min gamle Bekjendt Ludvig Böttcher:

Dg lad det sværmeriske Stille
 I dine Skove sødt formilde
 Det Vilde i min Ungdomsløst,
 Dg nager Kummer paa mit Hjerte,
 Er stum og dødelig min Smerte,
 Da flyr jeg atter til dit Hegn!
 Tro du skal leve i min Tanke,
 Til Hjertet hører op at banke
 For jordist Fryd og jordist Sorg!
 Til Fuglen tier hist paa Dviste
 Dg Træet bliver til en Riste
 Dg Graven selv til Fredensborg.

I denne opløstede Stemning kom jeg til Nøddebo. Da nu Mørket faldt paa, Veien gennem Skoven til Esbønderup var mig aldeles ubekjendt og jeg efter en 6 Miles Vandring maatte være trængende til Hvile, opførte jeg en Familie Bang, om hvilken jeg havde hørt, og som jeg antog maatte være af min Slægt paa modrene Side, da min Bedstemoder var en Bang. Jeg traf da en saare elskværdig Familie, der modtog mig paa det Venligste, da de hørte, at jeg var en Broder til deres ny Præstekone (Nøddebo er Annex til Esbønderup). Min Begeistring over Egnen fandt i høieste Grad Gjengklang hos disse Mennesker, der sværmede for Naturen og fremfor Alt for deres Hjem i Nøddebo. Det viste sig, at Slægtskabet mellem os ikke var saa meget fjernt. Senere paa Aftenen kom flere Gæster (Profesfor Otto) fra Kjøbenhavn for at tilbringe Pintsen i den deilige Egn hos de elskværdige Mennesker. Jeg blev der til næste Dags Eftermiddag, da vi seilede over Esrom Sø til Sølyst, hvorfra jeg saa gif til Esbønderup. Paa mine senere Reiser til Esbønderup kom jeg altid

ind til Bangs og dvælede der en Tid. Jeg blev saaledes en Ven af den bangste Familie. Da den Aand, som besjælede den, havde en vis udmærket Eiendommelighed, vil jeg forsøge nærmere at oplyse, hvori den bestod.

Balthasar Bang.

Som Forfatter er Bang nok bleven bedre bekendt efter sin Død ved sin for et Par Aar siden udkomne Selvbiografie, end ved sine i tidligere Aar forfattede poetiske Skrifter (Laura, Kjøbenhavn osv.), hvilke jeg ikke har læst. I sin overordentlig livlige og tiltrækkende Fortælling om sig selv udtaler han hele sin elskværdige, poetiske, naive Personlighed. Hans Kone var en Datter af den gamle, bekendte Theolog Hornemann. I de Aar jeg kom der i Huset vare de to Døtre hjemme, af hvilke den ældste var forlovet med en Theolog. Der var i denne Familie megen Kjerlighed til Menneftene og til Naturen, forenet med en levende Følelse for, hvad der var Ret faavelfom for det Edle og Skjønne overhovedet. Mennefteskjerligheden viste sig i en sjelden Godgjorenhed, i Omforg for Trængende og Syge i Byen, men ogsaa i en ualmindelig Gjæstfrihed, der toges stærkt i Beslag af Kjøbenhavnerne i Sommertiden, skøndt der neppe var nogen Overflodighed i Huset. Den milde kjerlige Aand lagde sig ogsaa for Dagen i de milde skaansomme Domme, i Bestræbelsen for at undskyldte Andres Feil og Strøbeligheder og derimod ligesom aflure dem deres gode Sider og glæde sig ved at opdage deres Eiendommeligheder. Man kunde være sikker paa den meest deeltagende Opmærksomhed, naar man fortalte om sine Sorger og Glæder, om sine Stemninger og Livserfaringer, forsaavidt det nemlig ikke kom ind paa det religiøse kristelige Gebeet, thi

Sandsen for det Christelige syntes ikke at være vaft. Det hjærlige Sind, der levede i Bang og ved ham udbredtes blandt Beboerne i Nøddebo, kan man lære at kjende af følgende Ytring i hans Selvbiographie: „Her i Nøddebo gaaer jeg ikke ud af min Dør, uden at Nogen, Maren, Mette, Hans, Niels, Rasmus ordentlig kappes om at sige mig det første hjærlige Godmorgen. Hele Landsbyens Børn flokke sig om mig, for at jeg skal nappe dem lidt i Haarene, trække den Ene i Trøien, ruste den Anden faa smaat i Øret, eller give den Tredie et lille venligt Puf i Nakken, Hædersbeviisninger, der smigre dem, ligesaameget som de glæde og røre mig. „Elste og Elstes“, i disse Ord satte Naturen mit hele Livs Ulysalighed.“ Man saae i den bangste Familie den naturlige Kjærlighed i den reneeste barnlige Skikkelse, og for den udbortes Natur og dens Skjønheder havde man den meest levende Sands. Skulde man anvende Egenkjærlighed paa disse hjærlige Menneſter, da maatte det være i Betydning af Kjærlighed til deres eget Opholdssted, en Partiskhed for Nøddebos Skjønhed. Der var ogsaa deiligt om Sommeren: den lille venlige teglhængte Gaard med en smuk, men ikke stor Have, der især for Fremmede udmærkede sig ved Udsigten, idet man paa Vænkens udenfor Havedøren kunde sidde og nyde Synet af den nærliggende Esrom Sø og Fredensborg Skove med Slottets Taarne bagved. Det kunde være fortræffende en stille Sommeraften, men Bangs bleve heller ikke i den lange Række af Aar, de havde boet der, trætte af at ophøie det, ja at sværme derfor. Der var i det Hele meget Poetisk-Sværmerisk i Bangs Betragtningssmaaede af Tingene. Han havde ikke valgt Nøddebo til sit Opholdssted, dersom Vhnen ikke havde havt det Navn: „Endogsaa Vhens Navn maatte have noget særeget Idyllisk, som gav en poetisk Klang i mit Øre, ellers havde jeg aldrig bekvæmet mig til at flytte derud for nogen Priis i Verden.“ Idet han fortalte om sin

ældste Datters Forlovelse med en theologisk Student, tilføiede han: „det Interessanteste ved det Hele er, at han endnu ikke har nogen Embedsexamen“. Fru Bang dannede en vis Mod sætning til sin Mandes sværmeriske Retning. Hun var Gjenstand for sin Mandes høieste Begeistring. „I min Kone“, skrev han engang, „finder De Dronningen for hendes hele Kjøn, al den Høihed, al den Værdighed, al den Ynde, som Naturen i al dens Simpelhed har kunnet nedlægge i nogen Kvinde.“ Characteristisk er følgende Yttring, som jeg har hørt af ham og som jeg ogsaa har fundet i hans Selvbiografi. Der var, som han sagde spøgende, een Ting han ikke kunde tilgive sin Kone i deres Forlovelsesdage. Han var kommen hjem fra sin Udenlandsreise og første Gang hans Forlovede derefter fik ham at see uden forud at vide, at han var kommen, bar hun et Fad med en Kage ind ad Døren. At hun nu ikke ved at faae Die paa Bang, „af lutter Overraskelse og Glæde tabte baade Kage og Fad paa Gulvet, men satte den saa fornuftigt fra sig hen paa et Bord, at ikke engang en af Kosinerne kom til den mindste Skade“, det var det, som stødte ham, hvad han, som han udtrykte sig, ikke kunde tilgive. Dette kan tjene som et opløsende Exempel paa den herstende og beherskede Følelse og dermed være en Betegnelse for disse Ægtefællers Forskjellighed. Hos Fru Bang var en ædel Befindighed og en ualmindelig Forstandighed forenet med det mildeste Sind og det hjærligste Hjerter. Hendes Skønhed i de unge Dage beundredes af alle og er omtalt af flere Forfattere, og den bevarede sig i høi Grad til hendes Alderdom. Alle ere nu døde, undtagen den yngste Datter, der lever ugift hos sin Broder i Nærheden af Sorø. Med Hensyn til Tro og Dannelse stod den bangste Familie væsentlig paa det Træn, som svarede til den, der i Almindelighed agtedes for den bedste i Begyndelsen af Aarhundredet, og med

Hensyn til naturligt Hjertelag hørte den vist til de ædleste uden Hensyn til de forskjellige Tidens Vilkaar.

Hieronymus Laub,

Præst i Frørup i Fyen.

Fra den bangste Familie i Nøddebo gaaer jeg ligeover til at tale om den Laubske Præstefamilie i Frørup, hvilken jeg omtrent i de samme Aar lærte noiere at kjende. Jeg vil her saameget heller strax tale om den, som den i en vis Henseende for mig havde megen Liighed med den bangste, dog med den store Forskjel, at man ikke i Frørup som i Nøddebo var bleven staaende paa en tidligere Tids Standpunkt i Tro og Dannelselse, grundet i min Svigerfaders, den gamle Laubs, Personlighed og Aandsudvikling. Man kan læse om Laub i hans Venners, Rahbeks, Steffens' og Mynsters Selvbiographier. I Babels' for nogle Aar siden udfomne Dagbøger staaer der og Udskilligt om ham. Man seer at han var omfattet med stor Kjærlighed og Hoiagtelse af alle betydeligere Mænd, som vare komne i nærmere Forhold til ham. Hans Søn, Biskop Laub, har ogsaa stildret sin Fader (i Selmers Tidskrift) paa en yderst tiltrækkende Maade med en inderlig Kjærlighed og en Kundskab, som kun en Søn kan have. I de Træk til hans Vilde, jeg her forsøger at give, vil jeg saavidt muligt holde mig uafhængig af Alt, hvad Andre have sagt og alene tale af egen Erfaring.

Den lille Mand med det store Hoved, smykket med rigt, kridhvidt Haar, med betydelige Ansigtstræk og store, men uendelig venlige Øine, og et flint, man kunde næsten sige, elegant Bæsen maatte strax gjøre et Indtryk af noget Ualmindeligt og udøve en tiltrækkende Kraft. Første Gang jeg

faae ham, var i et Selskab af de dengang i aandelig Henseende betydeligste Mænd i Hovedstaden, som sagde Steffens Farvel 1824. Senere bragte mit Venstabs til hans Søn mig undertiden til Frørup, dog i Løbet af 8—9 Aar ikke oftere end en 3—4 Gange. Jeg fandt mig altid, ligesom alle Andre, som kom der, saa overordentlig vel i dette Huus. Den gamle Laub hørte til dem, om hvem man kan sige, at de har været Meget for Mange ved deres blotte Væren. Det Udmærkede ved ham bestod ikke i Productivitet eller i nogen udadvendt Virksomhed, men fremfor Alt i en hjærlighedsfuld Modtagelighed, i en levende Sande og Interesse for aandelige Ting, ja for alle guddommelige og menneskelige Ting især i det Godes og Skjønnes Form, i en sjelden dannet Smag til Bedømmelsen af det Skjønne i forskjellige Skikkelser, ikke blot i Poesie, men ogsaa f. Ex. i Musik. Der var noget Frigjørende i hans Nærværelse. Interessen han viste for det, man havde at meddele, vakte Meddelelseshyften og den uendelige Velvillie, hvormed han bedømte Alt, gjorde ugeneert, idet man paa den anden Side havde formegen Høiagtelse for ham til ikke at sætte stor Priis paa hans Opmærksomhed og paa hans Bifald. Bore bedste Digtere og Prædikanter have neppe havt nogen bedre Læser og ligetil sin sidste Tid fulgte han med i Alt, hvad der satte det aandelige Liv i Bevægelse hos os, og han fulgte med som den, der ikke blot betragtede det udenfra, men levede deri og søgte deri Næring for sin Sjæl til Fremvæxt. Han befandt sig paa Høiden af vor bedste Udvikling med Hensyn til de Gjenstande, hvormed han især befattede sig, nemlig kirkelige og æsthetiske. I den urolige, higende Verden levede han med sin hjærlighedsfulde Hustru stille, fordringsløs, henimod et halvt hundrede Aar i summe Præstegaard, bevarende Aanden og Sanden frisk, og Hjertet levende og varmt under mange trykkende Næringsforger og med et svageligt Helbred.

Skulde jeg betegne hans præstelige Eiendommelighed, da maatte jeg sige, at han var som Præst et personligt Udtryk for det store pauliniske Ord: Uforfkyldt af Naade. I blandt Mennesker var han Betsedenheden selv, der gjerne vilde lade Andre træde frem, tale og virke, og i Kirken var han som den, der gjerne i Iddmyghed aldeles vilde træde tilbage for Herren, saaledes som man paa en særegen Naade har at gjøre det ved Sacramenterne. Derfor var han i høi Grad at kalde en sacramental Præst. Ved Barnedaaben yttrede sig tillige hans Barmhjertighed, og denne Handling udført af ham, der vel kunde minde om den gamle Simeon, da han stod med Jesusbarnet paa Armene, var til ualmindelig Opbyggelse. Hvad den Christendom iøvrigt angaaer, som herskede i det laubste Huus, da var den ikke som en fra den tidligere hos de bekjendte Prædikanter i Aarhundredets Begyndelse aldeles løsreven. Man ihukom med Hviagtelse en Marejoll, Babels, og saa som Prædikanter. Paa Basis af det almindeligt Religiøse, af den hos dem herskende Theisme følte man sig dog i sin Christendom i Besiddelse af en Velsignelse, som hiin almindelige Religiøsitet manglede. Det Udelukkende, det exclusive Moment, saaledes som det fremtræder saa stærkt hos Nutidens Opvækkelses-Prædikanter, mærkedes ikke, ligesom overhovedet et Nei i dets positive Bestemthed hørtes sjældent i det Laubste Huus*). Mynster, Laubs bedste Ven, af hvem han fik tilsendt som Gave Alt, indtil enhver lille Tale, som han lod trykke, var fremfor alle Andre den Mand, hvortil man holdt sig i opbyggelig Læsning, men man havde aaben Sands for det Gode, hos hvem det fandtes, f. Ex. hos

---

*) Men derimod har Laub vel ofte sagt Nei til Opfordringer, som gik ud paa Fremtræden, paa større Birken — af Betsedenhed eller af Dovenskab.

Grundtvig. Laubs indre Liv var i religiøs Henseende som rodfæstet og grundfæstet i Troen paa Guds Kjærlighed, hans forbarmende Kjærlighed, som den er aabenbaret i Kristus, men derfor ogsaa hans forsørgende Kjærlighed. Han stolede som et Barn paa Guds faderlige Forsorg, derfor var Intet fjernere fra ham end al Slags Veregnen, al Calculeren, og det levende christelige Haab oplyste Dødens Mørke. Sa deri viste sig for mig i hine Dage en Grundforskjel mellem det Indtryk, jeg modtog i Nøddebo og i Frørup, at paa hiint Sted viste sig Livets Baggrund dunkel og ubestemt, her derimod lys formedelst Troens Bestemthed.

Som sagt, fandt jeg mig vel paa begge Steder, og den velvillige Opmærksomhed, man stjenkede mig, gjorde mig meddelende om, hvad der laa mig paa Hjerte og hvad der var vederfaret mig. Jeg erindrer, at blandt Andet een Begivenhed hørtes med Interesse begge Steder. Jeg vil her fortælle den.

En uheldig Søreise.

Det var i Sommeren 1831, da jeg i Ferien reiste fra Kjøbenhavn til mit Hjem i Fyen. Mandag Middag Kl. 12½ seilede Dampskibet „Dania“, fyldt med Passagerer, som ønskede at tilbringe den skønne Tid paa Landet, fra Løldboden. Der var adskillige anseelige og bekjendte Personer med, f. Ex. Conferentsraad Kongsløv med Kone og Datter, Admiral Vardenfleth (Faderen til Martsministeren), Etatsraad Hansen (senere i Universitetsdirectionen), Fribert („Dagens“ Udgiver) o. s. v., især en Mængde Damer. Jeg reiste i Selstab med min Skolecammerat Mau, nuværende Præst i Farum. Dampskibet var ikke godt, det havde et stort Skrog, men et lille Maskineri. Da Vind og Veir vare ugunstige, naaede vi om

Mandagen ikke længer end til Helsingør, og efter Bestemmelsen skulde vi dog Tirsdag Morgen være i Bogenf. Paa Grund af den ugunstige Vind bleve vi liggende ved Helsingør og gik først derfra, da det var lys Dag Tirsdag Morgen. Det var en meget ubehagelig Seilads med Modvind og en meget stærk Bølgegang. Vi avancerede kun lidt og de Fleste, især alle Damerne, bleve søsyge og fylde en stor Deel af Dækket, hvor der var beredet Leie for dem ved Tæpper og Reisetoi. Admiral Vardenfleth underholdt os, som ikke vare søsyge, især med Fortællinger om sine Søreiser til Vestindien osv. Tirsdag Formiddag slæbte saaledes hen for os og den største Deel af Eftermiddagen. Man var endnu ikke kommen meer end 6 Mil fra Helsingør. Der taltes om, at man kunde øine Samsø. Imedens vi nu sad og fordrev Tiden saagodt som muligt, kom — det var imellem Kl. 6—7 — en høi Mand op fra Easten af Skibet og forkyndte, at Vandet stod høit derne og blev ved at stige. Dette var en vækkende Efterretning, som fordrev Alt, hvad der kunde kaldes Tidsfordriv. Man fik nu Andet at tænke paa end Tiden. Tanken paa Faren og paa Redning traadte istedet, hvormed ikke er sagt, at Faren virkelig var saa stor. Vi vare jo omtrent kun een Mil fra Sjællands Nordkyst. De søsyge Damer kom strax paa Benene, imedens En, som leed af en alvorligere Sygdom, blev liggende. Familierne sluttede sig gruppevis sammen, ligesom for, hvis det skulde ske, da at gaae den sidste Skjebne imøde ved hinandens Side eller i hinandens Arme. Man havde den største Mistillid til Capitainen, som heller ikke havde synderlig Tillid til sig selv. Conferentsraad Rongslev (i hvis Blik jeg opdagede en særegen Glands under disse Forhold*) henvendte sig til Admiral Vardenfleth, der var med

*) Jeg skal ikke kunne sige, hvorvidt det var en Glands af den Art, hvorom der staaer saa opløstende i Psalmen (256):

som Passageer, om at tage sig af Sagerne. Admiralen gik da for at see, hvordan det stod til, ned til Pumperne. Ved hans Tilbagekomst vare naturligviis Alles Blikke henvendte paa ham. Man modtog just ikke noget beroligende Indtryk af hans betænkelige Mine. Han opløftede da sin Commandorøst, uden at Capitainen gjorde nogen Indsigelse. Dette maatte gjøre et særegent Indtryk paa os, thi det var en Erklæring af Faren, der ligesom Nøden bryder alle Love. Skibet vendte sig derefter lige mod den nordlige Kyst af Sjælland. Man foruroligedes dog bestandig ved at høre om Vandets Stigen, uagtet al Pumpen. Jeg erindrede fra min tydske Underviisning i Frøken Zeuthens Institut Ordene om Robinson ved Skibbruddet: „Er raffte sich auf, so schwach er auch war, und stellte sich mit an eine der Pumpen.“ Men det var ikke Hjælp ved Pumpningen, der behøvedes. Det var Pumperne selv, der, uagtet al Pumpen, ikke vare deres Kald mægtige. Idet vi dog nærmede os Kysten ved Gilleleie i Aftenstumringen, affyrede med Skibets lille Kanon det ene Nødskud efter det andet, og Jægermester Theilmann fik ligeledes Keilighed til i samme Hensigt at bruge sin Bøsse. Flere gode Svømmere trøstede med, at, skulde det Værste indtræffe, vilde de være istand til at redde flere end dem selv. Omfjæder bemærkede man i Dunkelheden, at det blev levende blandt Baadene i Fisterleiet. Disse kom da ud og toge de fleste Reisende i Land. Afstillige af os foretrak dog at gaae med det nu lettede Skib, da Veiret var blevet mere stille, langs Kysten tilbage til Helsingør, hvortil vi da kom mod Morgenstunden om Onsdagen, altsaa et Døgn efter at vi skulde have været i Fyen. Fem af os toge der Ekstrapost til

---

Da sunkler frydelig Diet dit,
 Da reiser Hoved du hjælt og frit,
 Mens Stjerner døe og daane.

Fyen. Fjorten Dage efter tog jeg til Glæde for Capitainen (der var bleven ved Skibet) tilbage fra Bogense til Kjøbenhavn.

Mit Forfatterskab

(fra 1830 til min Udenlandsreise 1833).

Naar en meget bekjendt og yndet Forfatter skriver om sit Forfatterstab, saa kan saadan Meddelelse have en Interesse, som jeg ikke tør vente for det, som jeg har at bynde. Det Tiltrækkende ved det, som jeg kan give, vil ogsaa her for en stor Deel beroe derpaa, at det meddeler Oplysning ikke alene om mig selv, men ogsaa om Andre og om visse literaire Forhold i Hovedstaden for 30—40 Aar siden. — Det første Skrift, jeg har udgivet, var en latinsk Disputats paa Worchs Collegium 1830 „Om Middelveien“, som blev anmeldt af Prof. Jens Møller i Literaturtidenden. Det følgende Aar 1831 udkom „Noget om Philosophien“ osv., i hvilket Skrift jeg deels imødegik Tvivl og Indvendinger, som førtes imod Philosophiens Gyldighed, deels søgte at haandhave Philosophiens Værdighed mod den løse Raisonneren om de høieste Problemer, hvortil jeg ofte havde været Vidne i den lette kjøbenhavnske Conversation. Poul Møller, hvis Anmeldelse er at læse i hans samlede Skrifter, fandt deri Uttringer, som kunne betragtes som „en Røst i rette Tid“. Mynster udtalte sig ogsaa opmuntrende om dette lille Arbejde, og Sibbern fandt, at Sproget lignede Mynsters. Det forekommer mig nu selv temmelig ubetydeligt og jeg stammer mig ved at maatte tilstaae, at jeg dog dengang var saa lidet tilfreds med Poul Møllers i det Hele anbefalende Anmeldelse, at jeg endog skrev temmelig skarpt derimod. Uagtet min Beundring for Poul Møller i saamange Henseender, saa havde jeg den forudfattede Mening, at han vel

var Digter, men ikke Philosoph, og det forekom mig, at der var det i Anmeldelsen, som kunde berettigede til hiin Mening. I det lille Skrift bebudede jeg et større, som skulde handle om „den moralste Selvfændighed“. Da dette udkom i Begyndelsen af 1832, havde det en Fortale, som indeholdt hiint Svar paa Poul Møllers Anmeldelse. Denne Fortale, som jeg nu selv aldeles misbilliger, skadede mig meget, baade derved, at den i sig selv maatte vække Misfornøielse især hos ældre Mænd og tillige derved, at den istedetfor at indbyde til Læsningen af det Skrift, hvis Fortale den var og som dog var et betydeligere Arbeide, havde den modsatte Virkning, ligesom den ogsaa var Skyld i, at man derefter ikke gjerne indlod sig paa at anmeldte de Smaastrykker, som jeg udgav. Sibbern blev især meget ærgerlig over den Fortale og tilskrev mig et langt Brev, hvori han ikke sparede mig, dog saaledes, at det oprigtigste Venstreb ligesom den alvorligste Pligtfølelse gik igjennem det Hele. „Uden Tvivl,“ skrev han, „vil jeg ikke være den Eneste, som vil tænke derved: quid dignum tanto tulit hic promissor hiatu?“ I Fortalen havde jeg yttret: „Vi kunne ikke tilbageholde denne ikke meget opmuntrende Forestilling: Naar et Skrift paa 35 Sider (det anmeldte Skrift: Noget om Philosophien) af en Recensent ikke gjennemlæses med mere Opmærksomhed, hvorledes maa det da gaae med et Skrift, som fortjener Navn af en Bog? Og naar en Recensent ikke læser ophyggeligere, hvordan maa da Publicum læse?“ Derpaa svarede Sibbern træffende: „Jeg vilde ønske, De kunde see, hvor komisk det klinger i mine Øren, at De mener, at det af den, der ikke kan drikke en Spølkum afftummet Mælk ud uden at lade staae en Slat efter sig, er at vente, at han endnu mindre vil drikke en Flaske Biin ud til Bunden.“ — „Dog,“ skriver han videre, „jeg kan ikke sige Dem, hvor Meget der har sat mig satirisk

i Bevægelse i Deres Antikritik. Mange ville vist ved Læsningen lade Ordet: Prætension falde. Tag De Dem det til Hjerte! Det gjælder her en alvorlig Sag. Deres Natur tenderer til aandelig Stolthed, til et Slags aandelig Selvtfredshed. Den gjør dem ikke tilbøielig til at sige: Ikke at jeg har allerede grebet det." — Men idet jeg anfører disse Ord af Sibberns Brev, som efter det, der var kommen Publicum for Die, ikke syntes ugrundede, kan jeg ikke andet end tilføie nogle Ord af mine Optegnelser, som ere skrevne for Gud og for mig selv omtrent paa samme Tid, dog saaledes, at Sibberns Brev neppe kan have fremkaldt dem: „Det er nu næsten min eneste Trøst at bede og ikke blive træt, at agte mig selv for Ubetydeligt og at gribe og nyde det lidet Gode, der endnu omgiver mig," og noget senere staaer der: „Man maa ligesom slaae en Streg over sig selv" (sin Person). Man seer heraf, at jeg i det, jeg vovede at hyde Publicum, ikke ganske udtalte mig selv eller min hele Sjæl. Min Mangel paa Evne dertil, til med Lethed at udtrykke alle mine Tanker eller ligesom paa eengang at lægge hele min Sjæl i en Form, som passer for det, der skal gives i Trykken, denne Mangel er paa den ene Side Grunden til en væsentlig Ufuldkommenhed næsten ved Alt, hvad jeg har skrevet, og paa den anden Side er det vel ogsaa derfra, at Trangen maa stamme, som har tilstøndet mig i disse biographiske Meddelelser, nemlig Trangen til ligefrem at gjøre mig selv til Gjenstand for Dmtale, og derved for en Deel at supplere det Dvrigte. Jeg har nemlig en Følelse af, at man ikke vil kunne fælde en rigtig Dom om mig alene efter mine andre Skrifter.

I Aaret 1831 udgav jeg tillige i et Hefte med Titel: „For Æsthetik og Philosophie, 1 Hefte", tre Smaaafhandlinger, af hvilke de to vare skrevne tidligere og forelæste i Studenter-

foreningen. Sibbern omtaler i sit første Brev til mig i „Brevene fra Sibbern 1866“, S. 177, Afhandlingerne: „Om den fande Glæde“ og om „Sandhedskjærlighed“. I Afhandlingen om den Vesselfte Vittighed læser jeg (ved efter saamange Aar igjen at see deri) denne Yttring: „Man har beklaget, at Oldtidens Heltebedrifter ikke have havt deres sandfærdige Historiefrivere, at der overhovedet er saamange Perioder, om hvis store Begivenheder Historien Intet eller Lidet beretter. Jeg for min Deel beklager ligesaameget, at der i Verden ere holdte saamange tusinde Gjæstebud (af aandrige Menneffer), som, hvis deres Frugter (Aandsfrugter) vare blevne samlede, kunde have leveret Stof til utallige aandrige Værker.“ Jeg kan erindre, at det var en Yttring, som tiltalte Mynster.

I det følgende Aar 1832 udkom det ovennævnte Skrift: „Om den moralske Selvstændighed“, og derefter paatog jeg mig, ifølge Boghandler Reizels Anmodning, at oversætte „Schuberts Naturhistorie for Skolerne“. Der var vaagnet en Kjærlighed til Naturen hos mig, og jeg haabede ved dette Arbejde at erhverve mig den Kundskab til Planter og Dyr, jeg burde have havt som Varn. Det hjalp mig dog ikke meget dertil, thi jeg havde saameget med selve Oversættelsen at gjøre, at jeg ikke havde Leilighed til at indprente mig Indholdet. Det blev mig en baade besværlig og ubehagelig Gjerning. Professor Schouw var villig til i en Correctur at foretage de Rettelser og Forandringer i Indholdet, han ansaae for nødvendige, for at Bogen kunde passe til Skolebrug hos os; men de betydelige Udelabelser og Tilføielser, som Schouw krævede, bleve til Fortvivlelse for Sætteren, som atter og atter beklagede sig for mig desangaaende. Hertil kom, at Bestyreren af Borgerdydsstolen paa Christianshavn, Dr. Krarup, drev paa mig, for at Oversættelsen kunde blive færdig til Brug ved det ny Skoleaars Begyndelse. Det var næsten umuligt andet

end at Oversættelsen maatte faae mange Feil, da den under saadanne Omstændigheder blev udført af et Menneſte, ſom ſelv ikke beſad naturvidenſtabelig Kundſkab, men kun ſøgte derved at forſtaffe ſig ſaadanne. Den blev kort efter Udgivellen anmeldt af Dr. Bredsdorſh i Sorø, ſom viſt med megen Nøiagtighed oplyſte alle Urigtigheder. Da derfor Grundtvig onſkede Vogen til Brug for ſine Børn, kunde jeg antage, at, naar jeg lod Bredsdorſhs Rettelser følge med den, vilde den kunne bruges med Nytte ved privat Underviisning. Om den blev antaget til Brug i offentlige Skoler, er mig ubekjendt. Under dette ubehagelige Oversætterarbeide fik jeg imidlertid ogſaa min Magiſterdiſputats: De notione modestiæ imprimis philoſophicæ færdig. Ved Slutningen af 1832 modtog jeg den antaget tilbage fra Facultetet. Den 7de Febr. 1833 forſvarede jeg den med nuværende Biſkop Martenſen (dengang Candidat i Theologien) til Reſpondens. Mine Opponentere vare Poul Møller, Juriften (ſenere Profeſſor) Bornemann og tilſidſt Sibbern. Diſputatsen endte forſt om Aftenen, dog var der et Par Timers Hvile ved Middagstid. Ifær opponerede Poul Møller længe. Indholdet af Skriftet var væſentlig rettet mod den philoſophiſte Ubeſtedenhed, ſom den traadte frem eller ſyntes mig at træde frem i Hegelianismen, hvilken Heiberg og Poul Møller dengang ifær repræſenterede i Kjøbenhavn. Jeg viſte til Traditionen, den religiøſe Tradition, ſom den philoſophiſte Erkjendteſe af det Heles Sammenhæng ikke kunde undvære, og ſom Philoſophien maa respectere, naar den ikke vil gaae ſine egne vilde Veie bort fra Virkeligheden. Saadant var ikke efter Paul Møllers Smag paa hans daværende Standpunkt. Jeg havde i min Diſputats citeret adskillige ſindrige og dybe Sætninger af Hegel, men Poul Møllers Hovedindvending var, ſaavidt jeg hufter, den, at jeg ikke ſkjentede Hegel den Ære, ſom tilkom

ham. Hvor forundret maatte jeg ikke blive, da jeg en 3—4 Aar efter i Maanedsskriftet for Literatur læste Poul Møllers Afhandling om Udødeligheden, hvori paa det Bestemteste vises hen til den kristelige Tradition om det Oversandsfelige som udgjørende en væsentlig Side af en nogenlunde fuldstændig Verdensanskuelse. Side 69 i 5te Bind af hans samlede Skrifter læse vi: „Den kristelige Tradition og den egentlige Empirie saavelsom den høiere Erfaring, hvori det Oversandsfelige møder paa bestemt Tid og Sted i Virkeligheden, afgive de discrete Punkter, som maae have deres Plads i en rigtig Verdensanskuelse, og Philosophens systematiske Fremstilling udtaler med formel Fuldkommenhed kun den Erkjendelse, der først var tilstede hos ham paa umiddelbar Maade og i en ubannet Form.“ Det var mig, som om han deri udtalte og vedkjendte sig en Hovedtanke i min Disputats, ja netop de Tanker, mod hvilke han havde opponeret. Naar jeg i min Disputats har sagt, at den sande Religionsphilosophie er ikke væsentlig forskjellig fra den populaire Religionslære, og at det er Philosophiens Gjerning at undersøge de givne religiøse Begreber i deres Grund og Sammenhang indbyrdes og med andre Begreber og Erkjendelser (in earum naturam, argumentum et cum aliis notionibus et cognitionibus cohærentiam), er det da ikke det samme, som P. Møller har sagt i de anførte Ord? — Om Aftenen efter Disputatsen vare samlede hos mig paa Borchs Collegium Sibbern, Martensen, Bornemann, F. og M. Hammerich og Raub med sine to Brødre (Apothekerens og Typographen, der ligesom Bornemann for længe siden er død). Der herskede naturligvis en levende Discuteren og Disputeren og, da Sibbern var gaaet, blev der ogsaa sungen. Poul Møller var næste Aften hos mig og jeg erindrer blandt Andet den Roes, hvormed han dengang udtalte sig om Sibberns danske Sprog,

som Mange ikke syntes om. Han fandt, og vist med Rette, en sjelden Oprindelighed deri. — Jeg vil ikke gjerne lade nogen af de afdøde Mænd og Qvinder, som jeg har mødt paa min Livsvandring og hvis Personlighed har efterladt et uudsletteligt godt Indtryk paa min Sjæl, blive uden nærmere Omtale. Hvad Poul Møller angaaer, da har jeg ikke staaet i noget nærmere personligt Forhold til ham og jeg kan derfor ikke sige Meget om ham, men da jeg nu oftere har nævnt ham og meddeelt Noget ham angaaende, saa tillade man mig dog her nogle Ord om hans Person ud af det Bekjendtskab, jeg havde til ham i hine Dage. Uagtet hiin ovenomtalte Fortale (Antikritik), som blandt Andet vidnede om en stor literair Uerfarenhed og om en urigtig forudfattet Mening, saa var hans Person dog i mine Studenterdage og senere bestandig Gjenstand for min levende Interesse, ja Beundring. Hans Fader, Rasmus Møller, Præsten i Rjøbelø, siden Biskop paa Falster, havde allerede fra mine Drengesaar været mig velbekjendt som Oversætter af Livius og fra Jens Møllers theologiske Bibliothek som En af de fremragende Geistlige paa den Tid.

Poul Møller saae jeg første Gang i Aaret 1823, da han var til Middag hos Professor F. C. Peterfen, hos hvem jeg logerede. Hans ugeneerte Væsen morede mig, idet han f. Ex. ved Formaden tog Tallerkenen heelt op til Munden for bekvemmere at kunne spise deraf eller næsten føbe Maden ind. I Studenterforeningen var hans Distraction ved Middagsbordet ikke sjelden til Fornøielse for os og til Latter for ham selv, naar han blev opmærksom derpaa. Engang blev han staaende i Betragtningen af den lille Spisefjeddel (med de 5 Retter) paa Spisestuebøren; han blev staaende saalænge, som om det kostede ham meget Hovedbrud at løse Op-gaven, at træffe Valget eller at bringe den Raadføren med

Rjød og Blod (som man kan kalde Overveieelsen ved en Spisefeddel) til et tilfredsstillende Resultat, han blev staaende saalænge, at man dog tilsidst maatte anmode ham om at give Plads for Andre, der ogsaa skulde vide, hvad de kunde forlange. Naturligviis vare hans Tanker langt fra Maden og Spisefeddelen. Han hørte med til dem, det var mig kjær at møde paa Gaden. Der var noget Oplivende, Forfriskende i hans hele Person. Han var en temmelig anseelig Skikkelse, men hans Gang var let og der var mig, om jeg saa maae sige, en Musik i hans Bevægelse. Han var vist saalangt som muligt fra Alt, hvad der regnes til Nethed og Benhed, men noget naturlig Graziosøst eller Smagfuldt fandt jeg dog i hans hele Maade at føre sig paa, saavelsom i alle hans Uttringer, baade mundtlige og skriftlige *). Man har, saavidt jeg veed, intet Portrait af P. M., men et bekjendt Billede af Jean Paul minder mig i høi Grad om ham. Hvad hans Forhold til Christendommen angaaer, da stod han, saavidt jeg erfarede, paa den Tid, da jeg disputerede (1833), temmelig udenfor den og tillagde den kun en stor historisk Betydning, men noget senere, da han forfattede sin aandsfulde og tankerige Afhandling om Udsødeligheden, maa han efter det ovenfor Anførte være kommen i et nærmere Forhold til den. Det havde han nok lært i Sngdommens Skole. Som sagt, kom jeg ikke i noget nærmere personligt Forhold til ham, men hans Søster, Fru Bredsdorff og hendes Døttre lærte jeg som Præst i Sorø noie at kjende. Søsteren stod som Kvinde vist ikke i Aand tilbage for Broderen, med hvem hun havde megen Righed, og hun havde et sjældent rigt Hjerte, rigt paa

---

*) Manges stor Digter har ved Siden af udmærkede Bærter produceret ringe Sager (Interdum dormitat bonus ipse Homerus). Poul Møller har neppe skrevet noget Saadant. I hans samlede Skrifter bærer Alt det skjønneste, friske, aandsfulde Præg.

Tro og paa Kjærlighed. Jeg havde megen Erbødighed og stor Hengivenhed for hende, og jeg bevarer et lille Minde fra hendes allersidste Tid derom, at jeg ogsaa var hende kjær. For en 10—12 Aar siden begravede jeg hende.

En Artikel mod Heiberg 1833.

Som et Tillæg til det forrige Stykke om mit Forfatterstab inden min Udenlandsreise maa jeg endnu omtale en Artikel mod S. E. Heiberg i „Kjøbenhavnsposten“. Heiberg var Hegelianismens deciderte Repræsentant og havde i de første Maaneder af 1833 udgivet et lille Skrift som Indledning til et logist Kursus. Det er deri, han skriver: „Kun Tænkningens Dannelse er Menneskets Dannelse, thi Tænkningen er paa eengang det Menneskelige, som adskiller os fra den underordnede Natur og det Guddommelige, som forener os med den og overordnede Verden“ osv. Mit Angreb var ungdommeligt og dristigt imod en saa anset, vittig Forfatter. Mit sidste Ord deri var, saavidt jeg erindrer, endog det hensynsløse Udtryk: „heibergs Matværk“. Jeg kunde vel vide, at han ikke vilde undlade at bruge sine skarpeste Vaaben i det Svar, som jeg maatte vente. Men jeg var i mit Underste gennemtrængt af Retmæssigheden i mit Angreb, og naar jeg var det, da afholdt jeg mig i hiin Tid neppe fra at udtale mig maastee vel ligefrem. Heiberg svarede først efterat jeg havde forladt Fædrelandet, og jeg fik ikke hans Svar at læse, som det stod indrykket i Dagbladet „Dagen“, ja jeg har først (hvad Heiberg nok ikke tænkte) læst det en 30 Aar efter her i Fredericia i Heibergs samlede Skrifter. Det gik nemlig ikke saaledes, som jeg fra München trostede min Fader, der havde faaet Bladet tilsendt af sin ikke meget

velvillige Boghandler og var ærgerlig over den haarde Behandling, der med Rette eller Urette var mig vederfaren. Jeg trøstede ham med, at hvad der stod i „Dagen“ skulde bort med Dagene. Det gik dog ikke saaledes, thi Heibergs Artikel mod mig har ved at optages i hans samlede Skrifter vundet en Slags Udødelighed, uden at man ved tillige at optage mit Angreb har gjort den retmæssige Fordring Kyldest: Audiatur et altera pars. Jeg har sagt, hvorledes Poul Møller, inden han døde, vendte sig fra Tænkningens absolutum dominium, som den gjøres gjældende af Hegel, og sluttede sig til den samme almindelige Grundanskuelse, som laa til Grund for min Disputats. Hvad Heiberg angaaer, er det mig ubekjendt, om han nogensinde væsentligt forandrede sine filosofiske Forestillinger, men modstaae Tidens Magt formaaede de ikke. Hans Hegelianisme, mod hvilken jeg skrev og maastee var den Første, der med Bestemthed udtrede sig offentlig, den er vel nu besejret hos os. Naar derfor Rasmus Nielsen med samme Indledningsforedrag, mod hvilket min Artikel var rettet, for Die, siger i sin Afhandling om theoretisk og praktisk Erkjendelse 1866: „Det er en Misforstaaelse, en for Religion, Sædelighed og al høiere Characterudvikling dødbringende Misforstaaelse at gjøre Villien til en Modification af Tænkningen, en Misforstaaelse, som, hvad den nyere Philosophie angaaer, kan siges at begynde med Spinoza for at fuldendes med Hegel. I den hegel'ske Philosophie er det das Denken und das Denken und das allgemeine Denken, hvorpaa det først og sidst kommer an. Fra dette Standpunkt har J. E. Heiberg fremstillet Forholdet“ osv., naar, siger jeg, Rasmus Nielsen udtaler sig saa stærkt mod hiin heiberg'ske Hegelianisme, at han kalder den dødbringende for Religion, Sædelighed og al høiere Characterudvikling, saa finder det nutildags ingen Modsigelse, men det var i Hovedsagen det samme, jeg vovede

at sige for en 36 Aar siden, imedens Heiberg endnu levede og stod i sin fulde Kraft og da ikke blot Poul Møller, men ogsaa adskillige Andre antoges at være af samme Anstuelse.

Mit indre Liv fra 1830—1833.

Skal jeg beskrive mit Liv i de nævnte Aar, saa er det meget langt fra, at Alt er sagt, fordi jeg har fortalt om min udvortes Stilling, hvad der er mødt mig, og fordi jeg har omtalt min Virksomhed som Forfatter. Mine Optegnelser, af hvilke jeg har givet en Prøve i mit tidligere Skrift (mine 25 Aar), vidne om, at min Sjæl i hine Aar toges i Beslag i Retninger, som mine Smaaafskrifter ikke lade formode. Foruden saadanne Betragtninger, i hvilke en Selvreflexion, eller en subjectiv Stemning udtaler sig, foruden Tanker af religiøs og moralsk-philosophisk Character, finder jeg i disse Aar ogsaa adskillige Optegnelser af et saadant objectivt Indhold, som vidne om, at nye Interesser vare vaagne hos mig.

a) Sandsen og Interessen for det Negative i Livet.

Som man vil erindre, vare mine Bestræbelser efter en Ansættelse, som havde været Maalet for mine højeste Ønsker, mislykkede. „Jeg er nu,“ skrev jeg 1831, ved mine Stjebner foranlediget til at gaae den for theologiske Candidater almindelige Vej.“ Naar man saaledes finder sig nødt til at opgive sine brændende Ønsker, uden nogen videre Udsigt til deres Opfyldelse i en senere Tid, da maa Sindet vende sig i en anden Retning, naar ikke en Forsagthed skal betage os. Efter min hele Aandsbestaffenhed kunde jeg ikke uden Videre vende

mine Tanker til ganske andre Gjenstande, men, idet jeg ikke længer dvælede ved Tanken om det Attraaede, saa tog jeg derimod den Skjebne eller Tilstikkelse, hvorved det blev mig nægtet, i nærmere Betragtning. Jeg bragtes saaledes ved mine Uheld til at see det Gode deri, at det Idealfste, den onstførdigste Tilstand for et Menneske i dens første umiddelbare Skikkelse, ikke opnaaes. Idet jeg saaledes forligede mig med Skjebnens Nei eller med det Negative i denne Henseende, syntes jeg med det Samme at faae et nyt Blik for Negationens store Betydning i Menneskets Liv overhovedet. Det er ved Lykkens Negation (Modgang) eller dog gennem en saadan negerende Kraft, som man kalder „Tidens Tand“, at det Uægte, Skinnet, forsvinder, og at det viser sig, hvad der er det Sande, det Udbødelige, Evige. Men paa den anden Side kræves der ogsaa en Negation fra selve Menneskets Side, det maa lære at sige Nei til sig selv, at fornægte sig selv, dersom det skal gjøre nogen sand Fremgang. Det er gjerne først i Modgang (Skjebnens Negation), at denne sidste Erkjendelse ret bliver levende, og saaledes var det ogsaa Tilfældet hos mig. Den 1ste April 1831 skrev jeg: „Naar dit Die forarger dig, da riv det ud og kast det fra dig, og dersom din høire Haand forarger dig, da hug den af og kast den fra dig, thi det er bedre at miste et Lem end med hele sit Legeme at kastes i Geenna (Matth. 5, 29). Hvad her er sagt om Legemet, det gjælder væsentligt om Sjælen, ja om det menneskelige Væsen i det Hele. Alle endelige og timelige Fortrin maae tilfidesættes, al verdslig Fuldstændighed maa opgives, naar den kun kan erholdes under Tabet af det i sig selv Gode, af Guds Rige. Dette skulde maaffee Göthe have lagt sig paa Hjerte.“ Hvad Göthe angaaer, da stod han dengang for mig som den, der (ifølge hans „aus meinem Leben“) søgte at blive et complet Menneske i intel-

lectuel Henseende *) og virkelig ogsaa paa Grund af sine overordentlige Evner og gunstige Forhold blev det mere end Andre, men tillige som den, for hvem en saadan harmonisk Aandsudvikling gjaldt over Alt, over det Hjertelige og Inderlige, som den, der næsten kunde stille sig fra Venner som fra brugte Klæder, naar de ikke længer kunde tjene ham i hans aandelige Udvikling. Der var dengang flere begavede Mennesker, om hvem jeg antog, at Göthes Exempel forførte til en saadan alsidig Uddannelse paa Hjertets, paa Kjærlighedens Beføstning. Torde jeg tilegne mig Ordene i Ps. 101, 2: „Seg vil give Agt paa Fuldkommenhedens Vej; naar vil Du (min Gud) komme til mig!“ tør jeg tilegne mig disse Ord som udtrykkende i det Mindste en væsentlig Retning i mit aandelige Liv, da var det, som om Gud ved at sønderlaae min Iddbildningskrafts Luftkasteller kom og hjalp mig til at give Agt paa en Fuldkommenhedens Vej, der var Sandheden nærmere end den første, directe. Det var imod denne directe Vej (uden Negation) til Fuldkommenhed jeg finder af mig anført Slutningen af Matth. 5: „Værer fuldkomne ligesom Eders Fader i Himmelen er fuldkommen.“ Det stod da allerede dengang for mig, om ikke med den Klarhed, som senere, at naar vi i Evangeliet vises til at ligne Gud (Værer barmhjertige, ligesom Eders Fader i Himmelen er barmhjertig, Luc. 6), da kan der ikke være Tale om nogen ligefrem Stræben fra det naturlige Menneskes Side. Hvorledes skulde en Skabning med al sin Anstrengelse kunne naae

---

*) Göthes antike Sands for det jordiske Complete, Fuldendte lagde sig ogsaa for Dagen i det, han krævede af de Mænds ydre Personlighed, hos hvem han ret skulde finde sig vel. Man (Barnhagen) antager saaledes, at Mængderne ved Schleiermachers Ydre (lille og noget forvoren) var en af Grundene, hvorfor Göthe aldrig omtaler ham eller synes at have fundet sig vel i hans Selskab.

til Skaberens Fuldkommenhed. Nei, det Directe maa absolut negeres. Det maa da være ad en indirecte, en omvendt eller ad Omvendelsens Bei, at en Eighed kan komme istand, som den er imellem Gud, som stjerker Naade, og den Ydmyge, som søger og modtager Naade, altsaa den Eighed, som beroer paa Samfundet mellem den himmelske Fader og Mennesket med et ydmygt Barnesind. Jeg siger ingenlunde, at jeg allerede vendte om til et saadant Sind eller at det dengang var mig klart, hvad der i christelig Forstand hører til et saadant Sind, men jeg kom dog allerede dengang til at kunne sige som David Ps. 119: „Før jeg blev ydmyget, foer jeg vilb — det var mig godt, at jeg blev ydmyget.“ Det Gode bestod netop i den Erkjendelse, jeg vandt, at der for et syndigt Menneske gaaer ingen lige Bei til den sande Fuldkommenhed (hvilket er en hedenskt Betragtningssmaade), men der kræves en Negation, en Selvfornægtelse (selv med Hensyn til det, der kan tjene til vor aandelige Udvikling)*). Min Opmærksomhed, min Interesse vakte da især i denne Tid, da jeg selv havde Verden, havde Lykken imod mig, for det som bestod Modgangens Prøve, for de Mænd, der have viist, at de kunde holde sig, ja som ikke havde tabt, men snarere vundet derved, at de havde havt det Umiddelbare, det Nærværende, Verdens Goder ikke med sig, men imod sig. Mynster, i hvem jeg nu ogsaa fandt noget Gøthiskt, noget af den jordiske Fuldstændighed baade i Stilling, Anseelse og Aandsudvikling, stirrede jeg nu ikke saameget paa som forhen. Det var mig, som om han havde det Nærværende formeget paa sin Side (Negationen baade i activ og passiv Betydning kom mig for lidet tilsyne), men jeg havde dog et dybt Indtryk af hans virkelige Storhed, ligesom jeg ogsaa var ham oprigtig hengiven. I samme Maaned som det Ovenanførte (April 31)

*) See Tillægget 5.

skrev jeg: „Jeg har en overordentlig Respect og Interesse for de ældre Forfattere, som have modstaaet Tidens Tand (dens negerende Indfyndelse) og hos hvem det derved viser sig, at deres indre Værd sikkrer dem Udødelighed.“ Der udtaler sig heri en Mistanke mod dem, som endnu ikke havde gennemgaaet Tidens Prøve, som ere store i Nutiden, men hos hvem det endnu ikke har viist sig, om de kunne bære Negationen af det Nærværende, det Umiddelbare. Jeg købte da adskillige af hine ældre Forfattere for en ubetydelig Betaling (et Tegn paa, at ikke Mange tænkte som jeg) paa Rahbeks og Biskop Münters Bogauktioner.

Er der Spørgsmaal om sand Storhed, da er jo Samtidens Dom ikke afgjørende. Der er, som bekjendt, Forfattere, der til en Tid nyde den største Anseelse og hvis Skrifter en senere Tid seer ned paa næsten med Ringeagt. Er det ikke Tilfældet med mange religiøse og theologiske Bøger fra den rationalistiske Tid? Hvo vil f. Ex. nu læse den i sin Tid saa høit ærede Confessionarius Bastholms Værker uden som betegnende for Aanden i Slutningen af forrige Aarhundrede? Der er dernæst saadanne Skribenter, som i høieste Grad tilfredsstillte deres Tids Krav og derfor ogsaa nyde en Hæder af Samtiden, som de ikke kunne vente af Eftertiden, som hæves til høie Stillinger og ere Mestre i Fremstillingen, men som dog ogsaa have efterladt Værker med et Indhold af blivende Værd. I det 13de Aarhundrede levede den store Dogmatiker Thomas af Aquino. Ingen Tid kan tænkes mere modsat hin ovennævnte rationalistiske Tid end hans Tid. Det var at kalde et stort Seculum dette trettende og Thomas af Aquino udtørkte det, idet han var Tidens meest anseete og hædrede Mand. Endfsjøndt hans Dogmatik saavel som hans Ethik indeholder Meget, der kun hører hans Tid til, og kun vil gjælde i den Kirke, hvor en blind Autoritetstro hersker; end-

skjøndt Thomas ingenlunde kan være for os, hvad han var i Middelalderen, saa var han dog en altfor betydelig Mand til ikke som Forfatter at have et blivende Bærd. Her see vi altsaa Tidens Magt tildeels befeiret. Men i det samme 13de Aarhundrede var der en anden Mand, Engælænderen Roger Baco, som kæmpede mod forældede Fordomme, som hørte med til Reformationens Forberedere, ja viste som Physiker hen til den næste Tids Opdagelser. Han stod ene i Samtiden, og havde dens Gunst i den Grad mod sig, at han maatte vansmægte i Fængselet. Men han havde Fremtiden med sig. Han er os altsaa et stort Exempel (ligesom mange Andre kunne være det) derpaa, at Samtidens Ugunst ligesaa lidt som dens Gunst er at dømme efter*). Efter den Interesse jeg havde for det Negative, som Prøvestenen for det Ægte, saa var Roger Baco just en Mand, som jeg gjerne vilde have lært bedre at kjende, end jeg kunde faae Leilighed til. Underledes forholdt det sig med hans store Landsmand Frants Baco, der levede henved 400 Aar senere. Han stod som Forfatter i høieste Ære i sin Samtid, og Tiden har ikke formaaet at fordunkle hans Berømmelse. Han hører til de store Forfattere, som har modstaaet og vil modstaae Tidens Tand i en fuldere Betydning end en Thomas af Aquino. Smedens denne i høi Grad var hildet i Tidens mægtige Fordomme, saa vare begge Baco'erne, skjøndt vidt adskilte i Tiden, forenede i at bekæmpe gamle Fordomme**). Der er en i denne Henseende flaaende Tanke, som de Begge ndtalte, nemlig, at „det Yngste (det Næste) er i Birkeligheden det Ældste“ (Antiquitas seculi juvenus mundi siger Fr. Baco). Det Næste har jo (som gamle Mennesker)

*) Af Mængden anfaaes han for en Troldmand.

***) Roger Baco, som levede i den af saamegen Uvidenhed og Fordomme formørkede Middelalder, kunde dog ikke ganske frigjøre sig, men troede paa Astrologie og Alchemie. Men det var ham, som udtalte: „Sagttagelse og Erfaring skal give os Verden“.

en længere Fortid, altsaa en rigere Erfaring at bygge paa eller at gaae ud fra. Med Frants Bacos Skrifter har jeg i mit Liv ikke stiftet lidet Bekjendtskab, og det var i den Tid, at det begyndte. Jeg fandt hos ham eu Fylde af overordentlig træffende Jagttagelser og findrige Bemærkninger, forenede med stor Kjærlighed til og dyb Bekjendtskab med Clasifierne. Det var en Aften hos Sibberns, at den aandrige Mathematiker v. Schmitten udtalte sin Begeistring for Fr. Baco og anførte følgende Sammenligninger af ham: „En Videnskabsmand skal ikke være som Edderkoppene, der spinde det Hele ud af sig selv, ikke heller som Myren, der blot samler i Forraad, men som Bien, der suger af Blomsterne og ved saaledes at modtage og tilegne sig, bliver istand til selv at producere“. Dagen efter at jeg havde hørt dette, laante jeg Baco paa Bibliotheket og han har i en vis Henseende bestandigt hørt til mine Yndlingsforfattere. Der gives to Slags i deres Samtid høit ansete Forfattere, deels Saadanne, der repræsenterer Tidens Retning ikke mindre i det Onde end i det Gode (en Voltaire), deels Saadanne, som imødekomme en dyb, alvorlig Trang i Tiden. Til de Sidste maa jeg regne Baco i videnskabelig ikke mindre end Luther i religiøs Henseende. Men Begge ere at agte for store til alle Tider. Efter min daværende Retning var der af Bacos Ytringer maastee ingen, der interesserede mig mere end den paradoxe Paaastand i hans Organon 71, efter hvilken den Ære, som selv Eftertiden, ja en fjern Eftertid stænker en Forfatter, slet ikke er Beviis for, at han staaer høiere end de i det Hele i Verden mindre kjendte og ærede, men snarere Beviis for det Modsatte. „Tiden, siger han, bærer ligesom en Flod de lettere mere opblæste Ting, men lader det Tungere, mere Solide synke, den har derfor bragt os Platons og Aristoteles's udførligere Værker, men ikke saaledes de ældre Tanke-eres“ (Empedokles, Anaxagoras, Heraklit o. fl.). Disse Sidste

giver Bacon derfor Fortrinet for hine*). Han fandt, at de mere stille, alvorligere, med mere Genfold, derfor ogsaa med mindre Affectation og Ostentation forstede efter Sandheden. Svormegen Begeistring jeg end havde for Plato, som jeg vedblev at læse med Professor Heise om Aftenen, saa gjorde dog efter den Mistænktsomhed mod det umiddelbart Fremtrædende, som mit Sind havde fattet, hiin Yttring et ualmindeligt Indtryk paa mig, endstjøndt det nok forekom mig, at den ikke indeholdt den fulde Sandhed. Jeg har imidlertid siden den Tid haft en særegen Interesse for de levnede Fragmenter af hine ældre forplatoniske Tænkere, især Heraklit den Dunkle (om hvem Schleiermacher har skrevet). Allerede flere Yttringer hos Plato havde dog vaakt min Nysgtsomhed til at gjøre nærmere Bekjendtskab med de ældre græske Tænkere, ligesom overhovedet det Vordende eller en Sag i dens Udvikling har noget Tiltrækkende, der ikke længer er tilstede ved det heelt Udviklede og Udfoldede. Dette har ikke længer det Ahnelsesfulde, Uendeligheden for Phantasien, ligesom en heelt udsprungen Rose i Forhold til en Rosenknop. Hvo kan ogsaa nægte i Anledning af Bacos ovenanførte Ord, at Bestræbelsen for Reenhed og Klarhed i Fremstillingen, Hensynet til et Publicums Smag og Fatteevne kan have en saadan Indflydelse, som skaber den oprindelige Stræbens Reenhed og Sandhed**)!

Interessen for det Betydelige, men for Verden Uanseelige drog mig ogsaa i den Tid i høi Grad til Hamann, Nordens Magus, (som han kaldtes), der var Paphuusforvalter i Königsberg og uden den Navnkundighed, som saamange ringere Navnder i hans Samtid (i sidste Halvdeel af forrige Aarhundrede).

*) Han anerkjender altsaa ikke Historiens Dom.

***) Vilde man mene at kunne anføre dette mod Plato, saa vil man dog aldeles ingen Ret have til at anvende det paa en Aristoteles's aabenbar „autoschediastiske“ (extemporale) Skrivemaade.

Da Prof. Heise tilbød mig Valget mellem flere af de Værker, som stode paa hans rigt befatte Boghylder, valgte jeg Hamanns Værker, og de have (især de bibelske Betragtninger, „Brokker“, Tanker over mit Levnetsløb, og den lange Række af hans Breve) været mig til stor aandelig, baade videnskabelig og christelig Bestyrkelse og Bedervæggelse, baade i hine Aar og til forskjellige Tider senere. Blandt de store nydste Forfattere, som havde viist hen til Hamann og anført dybsindige Uttringer af ham, hørte Schelling. At han dengang paa Grund af den hegelske Philosophies store Anseelse og mægtige Indflydelse og formedelst hans egen langvarige Taushed som Forfatter (han er derfor kaldt „der große Zauberer“), begyndte at høre til dem, der havde tabt Anseelse for Verdens Dine, det tjente ham just efter min omtalte Retning til Anbefaling i mine Dine. Der var i Schellings Skrifter, især hans senere Afhandlinger, noget for mig i en ganske særegen Grad Tiltrækkende, ja hvor han talede om Grunden, det Forudgaaende, det Mulige, det Vordende, da fandt jeg hos ham noget Beslægtet eller Noget, hvormed mit Anderste kunde sympathisere. Der var ogsaa heri det, som svarede til min Sands for det Negative (*μη δὲ*). Det er jo netop deri, at den moralske Negation bestaaer, at man trænger det, som vil tilegne sig en uretmæssig Virkelighed, tilbage i sin Grund, i den blotte Mulighed. Sibbern skrev neppe for Meget, da han i sit Anbefalingsbrev (som jeg første Gang har læst i de udfomne Breve fra Sibbern) yttrede om mig til Schelling: „Unter allen philosophischen Schriften, die er gelesen und in die er sich vertieft hat, giebt es keine, an der er sich so gründlich gelabt und gestärkt, an der er sich so sehr erhoben, aus der er so sehr Nahrung gezogen, als Ihre Abhandlung über die Freiheit“. — Min Sands og Interesse for det Negative, eller for Negationen af det Umiddelbare, som blev levende hos mig

i disse Aar, har været Motiv til tre af mine Skrifter. Naar jeg har skrevet om Beskedenhed og om Ydmyghed, er det da ikke om Betydningen af en indre Benægtelse i forskjellig Henseende, baade med Hensyn til Menneskets Fremtræden og til dets umiddelbare Væren, at der er handlet? Mit Skrift om den christelige Tro i Forhold til Verdenshistorien 1838, hvis Motto er Pauli Ord: Imod Haab med Haab, Rom. 4, 18, stiller Christendommen i et saadant ironisk Forhold til den verdslige Historie, at den ligesom har et stille Nei, en hemmelig Benægtelse med Hensyn til alle reent verdslige Storheder. I det christelige Forhold til Verden er der derfor, som der staaer S. 56 „en Medtagen af Negation midt i den kraftigste, naturlige Stræben og Leven, at man forsaauidt (efter den gamle Mystikers Ord) lever, som om man ikke levede“. Jeg viser i Slutningen af Skriftet til Hamann, som den christelige Socrates og hans verdensironiske Aands Magt. — Iblandt Optegnelserne fra 1832 findes denne Bemærkning: „Forestillingen om Christi Død skal være Grundforestillingen i Menneskets moralske Liv“. Disse Ord svare til Bønnen i Fastetiden: „ved Jesu Døds Kraft afstaae fra Synden“ og vidne om, at jeg havde en Fornemmelse af Negationens uendelige Betydning i Christendommen*). Da Simon Peter, Matth. 16, vel bekjendte, Kristus at være den levende Guds Søn, men ikke vilde vide noget af hans Lidelse

*) For den antike Smag og antike Viisdom var i Almindelighed Christi Kors en Daarskab, men i Platons Republik, 2den Bog, havde jeg læst, hvorledes den fuldkomne Retfærdighed, naar den tilige skal agtes som saadan, nødvendig maa være en lidende Dyd, ja hvorledes den i Sandhed Retfærdige maa efter alle Lidelser ende med at blive „naglet til en Pæl“ (ligesom Kristus).

Christus var isvrigt i den Tid næsten alene kun en Gjenstand for min Tænken, om end Christendommen, den overnaturlige Aabenbaring i Almindelighed, virkelig var mig en Hjertesag. (See Tillægget 6 og 7).

og Død, var det da ikke Negationens Værd i sig selv, som var skjult for ham, men hvori han senere saa Frelsens Kraft, idet han gjentog Prophetens Ord: „Ved hans Saar ere I lægte“, Es. 53, 5. 1 Pet. 2, 24.

b) **Min Arbeiden efter at vinde indre Ro og Tilfredshed.**

Den Hildethed i mig selv, den Betagethed i Sindet, hvorom jeg har talt i mit forrige Skrift, vedblev endnu af og til at plage mig. Endnu i Aaret 1831 finder jeg optegnet: „Jeg har lidt og lider tildeels endnu af et Slags aandelige Steensmerter, idet jeg i visse Omgivelser bliver, saa at sige, til Steen. Den ubehageligste Følelse af Tilstanden beholder jeg dog, naar jeg befinder mig deri, saa at der er Noget i mig, som ikke forstenes.“ Jeg læste et Udtryk af Hamann, som forekom mig træffende at betegne min indre Forfatning, naar Sigt indtraf, nemlig: „gedankenloser Tieffinn“. Men efterhaanden kom der en Rigevoegt i mit intellectuelle Væsen. I Begyndelsen af 1832 staaer skreven: „Jeg har nu først erfaret, hvad det betyder at studere“. Paa den anden Side manglede det ikke paa Uro i Sindet, paa Syn og Sjælekamp af moralsk Natur. Jeg var meget langt fra Fred i Ordets kristelige Betydning. Mine filosofiske Bestræbelser gik væsentlig derpaa ud at vinde en Verdensbetragtning, i hvilken jeg med Hensyn til min Leven, mit praktiske Liv, mine Forhold kunde finde Hvile. Saalænge jeg levede uden Udfigter til en Stilling, der svarede til min Dygt og mine Evner, søgte jeg at trøste mig ved, saavidt mulig, at leve mig ind i en saadan almindelig Betragtning af Tingene, hvori der var Beroligelse med Hensyn til mine jordiske Forhold. Saaledes skrev jeg: „Mennesket eier Intet og har aldeles Intet at fordre

paa Jorden. Det er fremmed og maa føle sig som fremmed her i Verden. Al timelig Lykke og Ulykke er da ogsaa i grunden udenfor og fremmed for Mennesket (hvor stoisk!). Min Skjebne er ikke mig selv. Jeg besidder Intet, aldeles Intet ved mig selv. Alt er en Gave og dens Besiddelse kun tilfældig. Men fordi Gaven kan tages igjen, skal den ikke være forgjæves. Mennesket skal drage en evig Fordeel af det Timelige, derfor er det Timelige". I det jeg videre søgte at klare og fremstille mine Tanker i den Retning, fremkom mit Skrift: Om den moralske Selvstændighed. De Psalmeord:

Intet du kan tage,
Alt kan du faae af Gud,

kunde have været et passende Motto til dette lille Skrift, der iøvrigt ikke indeholder saa faa Tanker. Det oplyser, hvorledes det alene er ved Tillid til Gud, at der kan vindes nogen moralsk Selvstændighed (Holdning). Al den Selvstændighed, Mennesket vil skaffe sig paa egen Haand enten ved at tilegne sig Tingene eller ved at unddrage sig deres Indflydelse og paa stoisk Viis hæve sig over dem, viser i grunden kun Menneskets indre Afhængighed af de jordiske Ting og deri er der ingen Tilfredshed (Intet du kan tage). Alkun i Tillid til Gud er der Hvile (Alt kan du faae af Gud). „Vi betragte, staaer der i det nævnte Skrift, ikke Tilliden blot som ledsagende en god Samvittighed eller en lovlig Stræben, men som Betingelsen for al sand Fred og som Sjælen i al Virksomhed, der i Sandhed kan kaldes moralsk. Vi betragte ikke Tilliden som den, der maa yttre sig under disse eller hine Omstændigheder eller som kan træde frem ved Siden af andre indre Bevægelser, men som den, der maa være det ene Fornødne i hele Livets Mangfoldighed og derfor gennemtrænge det i alle dets forskjellige Tilstande." I Tilliden (til Gud)

grunder sig den Menneffets indre Uafhængighed, som er Betingelsen baade for ret at tage Tingene i Betragtning, gjøre dem til Gjenstand for sin Erkjendelse og for ret at elske Menneffene. Iffun i hiin Tillid kan jeg aflægge al det egoistiske Selvhensyn, som hindrer mig i med reen, aaben Sjæl at see og at elske. I Tilliden har jeg ligesom mig selv fikket og kun den kan derfor give mig Mod til udeelt Hengivelse. Den paa Tilliden hvilende moralske Holdning er da i sig selv ikke det Høieste, men Betingelsen derfor (for Kjærligheden).

Men havde jeg end saaledes en Erkjendelse af, hvordan det skulde være, saa havde jeg derfor ingenlunde Kraft til virkelig at sætte det igjennem, at realisere det i mit Liv. Man vil imidlertid nok af det Anførte kunne mærke min Sjæls Arbeiden i den Retning. Hvordan jeg end af Menneffer kunde ansees for at være, saa vidne mine Optegnelser om at jeg i de Dage neppe tænkte andet om mig selv, end at jeg igrunden for Gud sagde i mit Hjerter: jeg elendige Menneffe! Men jeg naaede ikke dertil med Apostelen at kunne tilføie: Jeg takker Gud ved Jesus Christus! Jeg arbejdede paa at vinde den rette Sjælnærværelse*), for ret at agte paa og skjønne paa det jeg havde (*ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσι* Ebr. 13, 5), for ret at see og elske det Gode og Skjønne i det Nærværende. Den Selvforglemmelse, som dertil udfordredes, havde jeg ikke, som mange Andre, umiddelbart af Naturen, nei, efter min Bestaffenhed maatte jeg philosophere mig til den, jeg maatte, saa at sige, have dens Ghyldighed, dens Retmæssighed beviist og begrundet, at jeg ikke, naar jeg ret vilde give mig hen, skulde ved nye Betænkkeligheder atter og atter blive

---

*) Forskjellig fra Aandsnærværelse som det Receptive fra det Active. See mine 25 Aar, S. 118 Anm.

draget fra det Objective til mit Subject, til en Grublen over mig selv og min Tilstand. Men det var godt, at ved Siden af denne Stræben efter en Objectivitet i min indre Leven det Objective selv ligesom kom mig til Hjælp, idet nye Gjenstande som Natur og Kunst begyndte uvilkaarligen at tiltrække sig min Opmærksomhed og vakte min Interesse.

I Foraaret 1832 overraskedes jeg ved det glædelige Løfte af Kongen om Reifestipendium i det følgende Aar. Kort før jeg fik dette at vide, staaer der i mine Optegnelser: „Jeg forekommer mig nu at være af Skjæbnen tilstrækkeligt vædet, vandet og gjenneblødet, saa at det synes at være paa Tiden, at Solen maa opvarme og opfriske mig, hvis der skal blive noget Ordentligt af mig. Dog Herren alene kjenner de rette Tider“. Havde jeg den Gang udtalt mig saaledes for mine Bekjendte, da vilde de vel have leet deraf eller spottet derover, thi der syntes jo slet ikke nogen stor Ulykke at være mødt mig. Jeg var legemlig sund og rask, i megen literair Virksomhed og pleiede levende Omgang med Adskillige, som vare mig kjære. Naar jeg desuagtet udtrykte mig i saa stærke Ord for mig selv om min Tilstand, saa er det et Vidnesbyrd om, at der var Andet end det Udvortes, som jeg kunde regne til min Skjæbne, at der var det, som, uafhængigt af det Ydre, trykkede og besværede mit indvortes Menneffe. Efter de ovenanførte Ord (og efterat have modtaget hiint kongelige Løfte) læses som skreven med en raskere Haand Følgende: „Naar en uventet Ulykke møder mig, da tager min Phantasie ofte saadan Overhaand, at jeg gjerne begaaer en Dumhed, inden jeg igjen kommer i Egeværkt.“ Hvor oplivende en Udsigt end det kongelige Løfte aabnede for mig, saa sees det dog tydeligt af de efterfølgende Optegnelser, hvilken Overværkt mit indadvendte Liv havde over mit udadvendte, eller hvor lidet nogen saadan Udsigt alene formaade at bringe Tilfredshed i min

Sjæl. Fra Foraaret og Sommeren 1832 var Følgende: „Jeg ender den stille Uge (som rigtignok ikke har været stille i mit Indre) med det modnede Forsæt i absolut christelig Tillid til Gud at rive mig løs fra den dunkle Despot i mit Indre, erindrende Davids Ord: „Jeg veed, at alle Ting have en Grændse, men Guds Lov har ingen Grændse.“ — „Forsængelighed og Dovenskab“! Cor mundum crea in me et spiritum rectum renova in visceribus meis! — Menneftet skal ikke sige: Mihi lucrifeci, men Tibi (Deo). — „Uden Begeistring for noget Høiere og Almindeligere er man egentlig ikke stiftet eller værdig til Venskab. Kjærligheden tør see hiint Høiere og Almindeligere i selve Kjærlighedens Gjenstand.“ — „Dre Modgang giver Lyst til at trøste sig ved Studium. Hjertets Sorger give ikke Lyst og vanskelig No, men, naar man kan, da større Kraft. Man skal stræbe at vende Sjælens bevægede Kræfter til den ideale Side.“ — „Det Sande skal man tvinge til det Gode *). Derpaa beroer Pligten at tro.“ — „Lyst i Livet maa ikke betragtes som Continuum, men som noget Discret. Derved at man nyder det med den Forestilling, er man værdig til dens Nydelse. Skun derved, at alt Godt herne forestilles som lyse Punkter, er det, at det i sig selv kan blive (for os) til lutter Lys (eller skaffe en ublandet Glæde).“ — Jeg vil ikke anføre Mere, men til den sidste Bemærkning kun tilføie en nærmere Oplysning. At nyde Lykken alene som punctuel eller som et øieblikkeligt nærværende Gode uden at eftertrage den som noget Sammenhængende, Variet, kan synes at svare til det raa, det ucultiverede Menneftes Letfind, der, ubekymret for Fremtiden, lever i Diebliffet. Men den høieste Beveittsdom kan ogsaa deri lægge sig for Dagen, og

*) Naturligvis uden at det ophører at være sandt.

for mig stod i den Tid den rette „Leven i Diebliffet“ som et Maal for mine Bestræbelser. Naar man spørger en Russer, hvordan det gaaer ham, faaer man ofte det Svar: pa malenka, o: med en Smule eller smuleviis, ligesom Diebliffene blive ham tildryppede af Timeglasfæt. Hvad Russeren kalder „smuleviis“ er hvad jeg har kaldt punctuel eller Inse Punktter. Viisdommen bestaaer deri, vel at vise Klogskab, idet man betænker Fremtiden og saavidt muligt sikkrer sig Lykken ved forstandig Handlen, men at man dermed forbinder Troens Sorgløshed, saa at, hvor velgrundet eller hvor usikker Lykken end viser sig, man tager den og stjonner paa den som en daglig Gave uden nogen vasentlig Forbindelse med den Dag igaar, eller den Dag imorgen. Den rige Mand med de fulde Lader har derfor ligesaavel som den Fattige at bede daglig: Giv os idag vort daglige Brød! Men paa den anden Side har den Fattige, for hvem der ikke er nogen i verdslig Forstand oplivende Udsigter for Fremtiden, at glæde sig ved de lyse Punktter i det Nærværende. Og den som er tilbøielig til at taabe sig i det Fjerne, i at lægge Planer og sikkre sig Fremtiden, gjør vel i at ihukomme Russernes pa malenka eller smuleviis. Men det vil da ikke være muligt uden Troen, Tillid til Gud, vor Forfærger. Matth. 6.

c) Naturen.

Jeg har ovenfor sagt, at Naturen i disse Aar begyndte at tiltrække mig paa en ny Maade. I Aaret 1828 skrev jeg: „Naturens Skjønhed er for mig som Metal- og Glasherlighed for Aladdin i Bjergets Dyb.“ Men hvor ganste anderledes blev det ikke senere i Aarene 1830—33! Det var Naturen fra dens ideale eller, om man vil, romantiske Side, der først og fornemmelig drog mig til sig. Fra min Barn-

doms Eensomhed, da jeg gik alene om i Skamby Præstegaards Have og Mark, har jeg altid haft et vist Hang til og en Fortrolighed med Eensomhed, og de Ord hos Thomas a Kempis: „Saa ofte jeg har været iblandt Mennesker, er jeg gaaet hjem som et ringere Menneske“ (quoties inter homines fui, minor homo redii) har jeg ofte kunnet anvende paa mig. Den stille Dmgang med den store Natur har saaledes ofte skaffet min Sjæl en renere Nydelse end Dmgang med Mennesker. I Naturen fandt jeg en Herlighed, der ikke saaledes som saameget Andet var Lykkens Luner underkastet *), i Naturen fandt jeg derfor og en Balsom, der kunde mildne Smerten af de Saar, som Livets Stjebner kunde tilføie Sindet. Der staaer et Vers i 4de Sang af Byrons Child Harold, som jeg ikke kan andet end her at anføre i en prosaisk Oversættelse, da det saa ligefrem udtrykker den Natursfølelse, der vakktes hos mig i hine Dage og som endnu i høi Grad lever i mig:

„Der er en Nydelse i den uejsomme Skov, der er en Genrykkelse paa den eensomme Kyst, der er et Selstøb, hvor Ingen paatrænger sig, ved det dybe Hav og Musik i dets Brusen: Jeg elsker ikke Mennesket mindre, men Naturen mere efter disse Sammenkomster med den, til hvilke jeg stjæler mig bort fra Alt, hvad jeg er eller maa have været tilforn, at blande mig med Universum og føle, hvad jeg aldrig kan udtrykke, dog ikke ganske kan skjule“ **).

*) Biser Jesus os ikke til Naturens Herlighed i de Ord: „Salomon i al hans Herlighed var ikke skabt som en af dem“ (Eifterne)?

***) There is a pleasure in the pathless woods
There is a rapture on the lonely shore
There is society, where none intrudes,
By the deep Sea, and music in the roar:
I love not Man the less, but Nature more

Saaledes at blande sig med Universum i eenfom Dmgang med Skoven, med den stjernefulde Himmel, det store Hav, at føle mig frigjort fra de menneskelige Forholds Bænker og tryk-
kende Bestemtheder *), det tiltrak mig sædvanlig mere end
Selstaber, fra hvilke jeg ofte gik, efter Th. a Kempis Udtryk
som et minor homo. — Det var Havet, som jeg dengang
især begyndte at elske. Mine Optegnelser vidne derom. Ved
at læse Winkelmanns Kunsthistorie mærkede jeg mig i
mine Optegnelser især hans Udtryk om Havet. Winkelmann
har, skriver jeg, nok følt sig overordentlig imponeret af Havet,
hvilket især maa vederfares dem, der saa seent som W. har
faaet det at see eller ere komne i dets Nærhed. Hans Billeder
ere ideligt hentede fra Havet eller dog fra Vandet: „Som
man kun, naar Havet er roligt, kan see, hvad der er paa
Bunden, saaledes aabenbarer en Person (en Statue) kun sit
Væsen i en rolig Stilling.“ „Skjønheden er som Kildens
rene Vand, uden nogen Bestemthed.“ „Saalidet som man
under Synet af det store, herlige Hav vil begaae noget Uædelt,
saalidet kunde Grækerne det under Synet af deres herlige
Statuer.“ — „Den skønne Ungdoms Former ligne Hav-
fladens Eenhed, hvilken i nogen Afstand synes jævn og stille
som et Speil, endstjøndt den altid er i Bevægelse og vælter
Bølger!“ — Da jeg ikke var meget øvet i med Opmærksom-
hed at tage de enkelte, bestemte Naturgjenstande i Betragtning,

---

From these our interviews, in which I steal,
From all I may be or have been before
To mingle with the Universe and feel,
What I can ne'er express yet can not all conceal.

*) Blandt det meget Udmærkede af danske Forfattere, hvori en dyb
Naturfølelse udtrykker sig, findes det Sidste jeg har læst i „Tæxter
og Toner“ af Chr. Richard. Naar det der hedder om „den gamle
Skovvei“: „Den fører slet ingen Steder hen“, da kan den just der-
ved føre Følelsen i det Uendelige, til Universum.

faa var det i det Mindste i Begyndelsen især de store ubestemte kosmiske Fremtrædelse, der meest tiltraf mig, der fremkaldte mine Betragtninger og virkede paa min Følelse. Men ogsaa efterat jeg havde faaet Dinene op for det Smaa derude i den rige Natur, nærede jeg en særegen Sympathi for det, som man kan regne for det Astrale *) i Naturen, hvortil ikke blot Stjernehimlen, men ogsaa Havet, er at regne, thi dette ligesom Ilden og Luften bærer dog et mere kosmisk end et eiendommeligt jordisk Præg. Disse Elementer synes snarere at tilhøre Jorden som Himmellegene i Almindelighed end som en særegen, fra andre forskjellig, Klode. — Hvad nu Havet angaaer, da kan jeg ikke sige, at jeg har sympathiseret med de følelsesfulde Udgydelser, man ikke saa sjelden træffer paa i Reisebeskrivelser. Jeg maa forbinde Tanker med det, for hvilket jeg skal bevare en varig Interesse. Man tillade mig da her nogle korte Betragtninger over Havet (og Ilden). Det er et meget betegnende Udtryk: det vilde Hav, thi som det Bilde er modsat det, som er deelagtig i Dannelsen, Cultur, Civilisation**), saaledes er Havet ikke tilfældigt, men væsentligt al Cultur imod. De evige Snebjerge, maastee ogsaa Saharas Orken, synes sikrede mod Culturens Magt, men her seer man dog kun en Utilgængelighed, iøvrigt en fuldkommen Passivitet, Egeghedsighed i Forhold til Culturen. Havet derimod, det vilde Hav i dets mægtige Bevægelighed,

*) Det er Schelling, jeg skylder Anvendelsen af dette Udtryk.

***) Som bekendt har man i det franske Sprog det dobbelte Udtryk for hvad vi kalde „vild“: feroce og sauvage. Hiint af ferus udtrykker en positiv Vildhed, Grumhed, hvorimod sauvage af sylvia ifkun betegner det Udaanebe, Raa (det Negative). Paa det oprørte Hav eller naar det i det Mindste, som man siger, „viser Tænder“, vil man vel helst anvende det første Ord. Dog forholder dette oprørte Hav sig til det rædsomme Urhav, der endnu neppe havde nogen Kyff at bryde sig imod, som en Kat til en Tiger.

det gamle „graa“ (πολιος) Hav i dets evige Ungdom aabenbarer en levende (positiv) Activitet, der ligesom haaner og spytter al Cultur og har forjaaviddt det Vilde til sin positive Eiendommelighed. Men paa den anden Side er Havet i denne Henseende ikke som Ilden. Man har kaldt det „den dæmpede Ild“. Ilden er nemlig ikke blot imod al Cultur, men efter dens Character imod al virkelig Eksistens. Jeg tænker nemlig ikke paa den virkelige Ild selv, men paa den Character, den Tendens, som denne lægger for Dagen. Eksistensen i dens rene Ubestemthed har sit Udtryk i Havet, hvorimod Intet viser mere tilbage til det, som var forud for al virkelig Natur (prius naturæ) end Ilden. Havet kan anrette store Ødelæggelser. Hvor meget Herligt og Kostbart har det ikke slugt! Men det hører dog ingenlunde til Havets Væsen at ødelægge eller at fortære. Ilden derimod lever kun ved Fortæren, og er derfor, saalænge Verden staaer, kun bestemt til at tjene. Uhyggeligt er Alt, som imod sin Bestemmelse at være hjemme og tjene og holdes i det Skjulte, træder frem og vil herske. Derfor er Intet uhyggeligere end Ilden, som faaer Magten. Naar det mægtige Hav uafslædig bruser imod Kysten, og har paa mange Steder ved dets Vølgers Vælden imod Vandet trængt sig ind og ligesom gjort Grobringere fra den faste Jord, som er Culturens Sæde, da er det, som om det ikke blev træt af at gjentage imod Jorden, hvad Cato gjentog imod Carthago: Prætereā censeo, Carthaginem esse delendam. Men dog staaer der, at tilfidsst skulle Elementerne komme i Brand, Himlene skulle antændes. Alt skal da tilbage ikke blot til det første Naturlige (Vandet), men til det Fornaturlige (Ilden), at der kan komme en ny Himmel og en ny Jord (2 Pet. 3), hvor Havet ikke skal være mere (Aabenb. 21, 1). Dog Nof herom paa dette Sted. Den Interesse for Havet, som vakte i hine Aar i Kjøben-

havn, har jeg længe bevaret*), og den er maastee Skyld i, at jeg er i Fredericia. Jeg har endnu denne Interesse ved Betragtningen af det fri Hav, men naar man daglig har det for Sie, kan man naturligtvis ikke sjenke det megen Opmærksomhed, og Følelsens Energie trænger ogsaa til en Modsætning, enten indvortes i Stemningen eller dog udvortes, i selve Naturen, hvilken jo ikke allebegne er tilstede. Naar jeg har reflecteret over min Følelse i den Retning, forsaavidt den for mig har havt en særegen Kraft, saa finder jeg den beslægtet med min ovenomtalte Interesse for det Negative, eller med min Respect for de almindelige evige Sandheder i Forhold til alle timelige Fremtoninger. „Dine Domme ere som det store Dyb,“ siger David (Ps. 36). Naar det dybe Hav hæver sig og vælter sine mægtige Bølger, da formaaer det vel Intet at frembringe, ligesaa lidt som de almindelige Sandheder alene kunne gjøre det**); men det er for mig som om det udtrykte en Forkastelsesdom over Alt, hvad der vil sætte sig fast og gjøre sig gjældende imod den evige Sandheds (Modsigelsens) Grundsætning og evige Retfærdigheds Lov.

Idet jeg om Sommeren (1831—32) næsten hver Tirsdag med Laub besøgte det store Billedgalleri og andre Malerisamlinger, erindrer jeg især een nederlandsk Maler, som var min Yndling, nemlig van der Meer, paa Grund af hans Maanestfinsstykker, Maanens Straalers Regen paa Vandfladen. Det var dette astrale Liv, som saa mesterligt var udtrykt, der

*) Jeg erindrer, at jeg engang ved et Besøg fra Sorø til Kjøbenhavn gik ligesaa Banegaarden heelt igjennem Byen til Toldboden for allerførst at see Havet, inden jeg befattede mig med Andet, som kaldte mig til Hovedstaden.

***) Ligesom Havet forsaavidt er at kalde ufrugtbart, som dets Anstrængelse er uden positive Virkninger, saaledes have de evige Sandheder ogsaa kun en negativ Betydning. Det Almindelige (le general) kan ikke frembringe Realiteter eller virkeliggjøre sig selv. See mit Skrift: Om Samvittigheden, S. 11.

fængslede mig, omendstjødnt det her rigtignok ikke var Havet, men Canalerne i Holland, som Maanen oplyste. — De Malerier, som jeg i det Hele især søgte, vare Naturfremstillinger. Landskabsmalerierne stærkede min Sands for Skjønheden og saa i det Mindste og Uanfeligste i Naturen. Fra Billedgalleriet gik jeg ikke sjelden ud paa Landet og saae og glædede mig over Meget, som jeg før ikke havde ændset. En Sti, et Led, en Wei, som svingede, kunde nu være mig en Kilde til Nydelse. Jeg søgte ligesom at isolere det for min Phantasi og derved give det en Selvstændighed, som saadanne Ting maae have for Kunstnerne, naar de gjøre dem til Gjenstand for særegne Billeder. Jeg erindrer blandt Andet en Vandring med Laub og Fr. Hammerich til Dyrehaven, paa hvilken jeg følte min Sjæl opløstet og udvidet af Henrykkelse over næsten alle Gjenstande, jeg fæstede Blikkene paa. Det var overhovedet, som om jeg i denne Tid først ret begyndte at see eller at skjente de udvortes Gjenstande Opmærksomhed, saaledes som de vise sig i sig selv, uafhængige af mine Tanker og Følelser. Jeg fornåm derfor Noget af den Slags Glæde, som de Blinde maae føle, naar Synet skjentes dem. — Med Hensyn til Naturen, da søgte jeg i denne Tid virkelig at lære den at kjende. Det var af virkelig Eyst, jeg saaledes stræbte at indhente, hvad jeg allerede som Barn skulde have lært. Det var fremfor Alt Plante- og Fugleverdenen, der bestjæftigede mig. Jeg hørte Reinhard over Fuglene i Museet i Stormgaden (Poul Møller hørte dem ogsaa)*). Af Træer

---

*) Der findes i mine Optegnelser Adskilligt af disse Forelæsninger. Saaledes læser jeg et Sted følgende: „Af Rødkelker med rødvod Hals findes der især mange i England og de spille under Navn af Robbin readbreast en sentimental Rolle hos de engelske Digtere. De besøge Bonden i hans Hytte. I Sverrig var der en bitter Strid mellem Nielson og en Anden om dens Sang. Nielson an-

og Blomster lærte jeg om Sommeren flere og flere at kjende. Jeg satte en Ære i, naar jeg for Laub, som var sikkrere deri end jeg, kunde, som jeg sagde, „klare en Grøft“ ved Midsummerstid, da den var rig paa mangeslags Blomster. Denne min Kjærlighed til Naturen og min Bestræbelse for at lære den bedre at kjende, var, som ovenfor sagt, Hovedgrunden til at jeg samtykkede i Keigels Anmodning om at oversætte Schuberts Naturhistorie.

d) Homer.

Ligesom Kjærlighed til Naturen har fulgt mig fra hine Dage, saaledes ogsaa Kjærlighed til den gamle, store Naturdigter, Homer. Det var, saavidt jeg erindrer, den store Pbilolog F. A. Wolf's Forelæsninger over de første Bøger af Iliaden, der gjenoplivede den Interesse, jeg bestandig har havt for Homer fra min Skoletid. Inden min Udenlandsreise fik jeg da læst den største Deel af Iliaden paa Græst og den lille Tauchnigerudgave af begge Digtene var en af de faa Bøger, jeg havde med mig paa Reisen. Denne Kjærlighed til Homer geraadede mig udenlands ikke altid til Ære. Saaledes saae de lærde Bibliothekarer i München noget ringeagtende paa mig, naar jeg, en ung Dr. philos. fra Danmark, ikke havde andre lærde Værker at forlange tillæns end Bof's Oversættelse af Homer. Det var jo en Bog, som kunde passe for en Skolediscipel at laane. Man begriber nemlig let, at jeg ikke var saaledes hjemme i Græsten, at jeg ikke mange Steder skulde behøve Hjælp af en Oversættelse. — Saaledes blev jeg ogsaa engang i Rom haanet af en Landsmand, der traf mig paa mit Værelse, læsende i Homer, som

---

førte Bevijer af Gesner og andre tydske Digttere, — men det er en anden Art, man har i Tydsland.

om jeg ikke havde rystet Skolestøvet af, idet jeg endnu sad og pløiede i de gamle Skolebøger. Jeg erindrer dog, at denne Homerlæsen engang senere stiftede mig Være, om just ikke nogen udbredt. Som Præst paa Inlands Hede blev jeg nemlig engang overrasket af min Nabopræst med den græske Homer for mig, oversættende deraf for min Hustru. Det forbausede ham, at jeg ikke anderledes havde glemt min Græsk. Men hvordan jeg end kunde komme igjennem Græskten uden Oversættelse, saa var det mig dog en stor Glæde, da vi fik Wilsters Oversættelse, og jeg læste strax, hvormeget jeg end forhen havde læst i Homer, begge hans Digte høit i disse gode, danske Hexametre. Iblandt de saa Gjenstande, om hvilke Ingemann og jeg i Sorø ikke kunde enes, var Homer. Han var ham altfor massiv og kunde slet ikke tiltale hans Sjæls romantiske Retning. Vi talde tilsidst ikke mere om Homer, da vi vidste, at vi om den Sag ikke bleve enige*). Spørger man, hvad det er, som har gjort mig Homer saa kjær, da ere forskjellige Ting at nævne. For det Første er det det Oprindelige, det Primære, den aldeles usminkebe Naturlighed uden noget Tillært. Dernæst er det Klarheden, næsten Haandgribeligheden af den fjerne Oldtids Liv og Væsen, og det Folk, hvis Barndom Homer lærer os at kjende, er det af Naturen rigest begavede Folk, Verden har kjendt, og et Folk, som selv førte hele sin aandelige Udvikling tilbage til de homeriske Digte, som dets Lands første store Aabenbarelse. Fremdeles have de homeriske Naturskildringer, Naturbilleder henrykket mig. Vi finde jo saa mangfoldige saadanne især i

*) Ingemann havde heller ingen ret Smag for Dante. Det er dog muligt, at havde han læst „Skjarsilden“ og „Paradis“ i Molbechs Oversættelse, ligesom han deri fik læst „Selvede“, saa vilde han have følt sig tiltrukket af adskillige Partier. „Selvede“ var ham for forfærdelig og ligesom Homer for massiv.

hans Sammenligninger. Disse træde, som bekendt, gjerne frem med en vis Selvstændighed, saa at de ikke gjøre saamegen Tjeneste til Oplysning af den Helt eller den Begivenhed, hvorom der handles, som de meget mere ere Yttringer af Digterens Natursands og Naturglæde, Yttringer, hvortil de virkelige Gjenstande for Fortællingen maae tjene til Anledning. Ligesom en munter Hest synes at tage Anledning af en Steen eller andet Ubetydeligt paa Veien til at springe tilfide*), saaledes gjør den homeriske Digteraand i hine Sammenligninger atter og atter ligesom Sidespring fra Mennekelivet over i Naturen. — I Iliaden 2, 455—485 synes denne Lyft ustandselig, idet 5 saadanne Sammenligninger følge paa hinanden. Det har bestandig været mig, som om Naturen selv gennem Homers Opfattelse og Gjengivelse fremstillede sig for os. Især er det hans mangfoldige Billeder hentede fra Havet og dets Bevægelser, der have været mig til Henrykkelse. I min græske Iliade ere alle Naturbillederne understregne, og man fortrøde ikke paa, at jeg anfører nogle af disse Billeder efter Wilsters Oversættelse. Maaskee kunde det bidrage til at oplive Interessesen hos En eller Anden for det Digterværk, der som intet andet har viist sig uadstilleligt fra Mennekeslægten's Civilisation eller høiere aandelige Udvikling.

Sl. 12, 278 ff.:

Som naar i Vinterens Tid Sneeflogeene falde fra Himmelen
 Lykt, naar den raadsniibe Zeus er tilfands, at Sneen skal styrte
 Ned over Mennekes Børn for at vise dem klart sine Pile;
 Blæsten han dykker i No og Sneen henstrøer, til den stjuler
 Bjergenes kneisende Top og høit fremspringende Pynter,
 Kløverbevogede Sletter og Mandenes frugtbare Marker;
 Over det graalige Hav, over Bugt, over Strand den tillige

*) Som bekendt er det just de Heste, der ved Havren siges at have faaet Courage, der især vise sig flue (bange) og springe tilfide.

Drysses, men sluges af rullende Sø, alt Andet forresten
 Hylles foroven i Sne, naar fra Zeus den fyrter saa vældig,
 Saa fløi Stenene thlt fra begge de kæmpende Starer, osv.

Sl. 14, 16:

Som naar det blaanende Hav blifvilde begynder at hovne,
 Naar det fornemmer, at tudende Storm ret snart er i Vente;
 Vandet er thst, ei ruller det frem, ei heller tilbage,
 Indtil fra Zeus nedfarer den Vind, som er valgt til at blæse,
 Saa betænkte sig Gubben og deelt var hans Hjertes Bekymring, osv.

Sl. 19, 365 ff.:

Ret som det lysende Skin af en Ild, som hoit paa en Fjeldtind
 Brænder i Hyrdernes eensomme Stald, kan sees af Søfolt
 Ude paa Bølgerne fjernt, naar med Magt de drives af Stormen
 Bort fra det elskede Hjem paa det siffbesømmede Havdyb,
 Saaledes steg gennem Luften et Lys fra den hjælle Peleides
 Deilige kunstforarbejdede Skjold, osv.

Men det maa være Nok med disse Exempler, som ere
 valgte temmelig iflæng, og maastee kunne været bedre valgte.
 I det Hele har Læsningen af Homer i høi Grad tiltalt min
 Sands for Naturen, især min Følelse for det, jeg ovenfor
 har kaldt det Astrale eller det Store, det Kosmiske. Jeg
 har saaledes ikke uden en egen udvidende, ja opløftende Følelse
 kunnet læse, hvad der staaer om de samme Stjernebilleder,
 som vi see og beundre ligesom den ældgamle Homer. Man
 læse f. Ex. i 18de Bog om Hephaistos Billeder paa Achilles'
 Skjold:

Der afsbildet han Jorden, den hvælvede Himmel og Havet,
 Der den utrættelig isende Sol, Fuldmaanen og alle
 Lindrende Stjerner, som sidde i Krands paa Himmelen vide,
 Der var Planeter at see, Hyader, Orion den Starke,
 Der var Bjørnen, som Himmelsens Vogn man ofte benævner,
 Hift den dreier sig om og fæster sit Blik mod Orion.
 Det er den eneste Stjerne, som ei i Okeanos bades.

Ikke blot Følelser, men mangeslags Tanker sthyder jeg
 Homer. Dgfaa her vil jeg anføre Exempler. Hvilken Storhed

aabenbarer ikke Hektor (Bl. 12, 47), naar han, istedetfor at lade sig skræmme fra Kamp af ugunstige Fuglevarbler, siger:

„Get er det gheldigste Varsel, sit Fædreland at forsvare!“

Er det ikke Samvittigheden, Guds Stemme i Menneskets Dyrst, som her viser sig mægtigere end alle overtroiske Forestillinger, ja end alt Hedenstøb?

I en af mine Optegnelser finder jeg anført denne Beskrivelse af Hektors Flugt for Achilles, Bl. 22, 119 ff.:

„Ret som i Drømme man ikke formaaer en Flygtning at fange,
Sverken kan hiin undløbe eller denne ham gribe,
Saa kunde hiin ei hente ham ind eller denne ham undgaae.“

Dertil har jeg bemærket, at Sammenligningen ikke blot er meget træffende, da de drømte Tildragelser ikke føre til noget MaaL, men at den ogsaa er høist betegnende for de mange Mennesker, for hvem Livet løber saadan hen og som derfor med Rette kaldes hommes de torrent. Forfaavidt taler David om Tomheden i Menneskelivet, Ps. 37. 62. 4*).

Endnu vil jeg anføre eet Exempel paa, hvorledes Homer har øvet en tankevækkende Indflydelse paa mig. Ved at læse det Sted i Iliaden 9, 185, hvor Achilles sidder og beshynger de ældre Heltes Berømmelse (*ἀείδῃ δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν*) var det nok især, at den Tanke kom i Bevægelse hos mig, hvorledes det Overleverede (Traditionen) er væsentlig til al aandelig Udvikling. Elgesom Achilles begejstredes ved at ihukomme Fortidens Store, saaledes begejstredes en Alexander den Store ved hos Homer at læse om Achilles, og det kan ikke være Andet end at hine Fortidens Mænd, hvem Achilles besang, ogsaa har havt ældre Helte med Beundring at see tilbage paa. Det er denne Traditionens Nødvendighed, som den store

*) O, vaagner op af Verdens Drømme! Nr. 419 i vor Psalmebog.

Historiefriber Johannes Müller med Bestemthed udtaler i sin allgemeine Geschichte 9, 2 med disse Ord: „Auch sonst (ohne Ueberlieferung) bleiben die sich selbst überlassenen Völker in unentwickelter Kindheit; zu aller Vollkommenheit elektrisirte Tradition.“ Dette var den ene af de Hovedtanker, som i sin Tid bragte mig i Opposition imod Hegelianismens absolute Viden. Et Menneske staaer ikke isolert, men er væsentligt afhængigt af sin Fortid og Samtid. Naar dets Viden skal være sand, maa den være betinget af Traditionen og er altsaa ikke absolut. Man kan ikke tillægge Overleveringen nogen Væsentlighed, uden derved at føres til Menneskeslægtenes Begyndelse og dermed til en guddommelig Opdragelse, hvorefter den menneskelige Erkjendelse maa være afhængig. — Kunde jeg af denne Grund ikke gaae ind paa Hegels absolute Viden, absolute Tænker, saa viste den sig ogsaa forkastelig for min Humanitetsfølelse, fordi dertil maatte være knyttet en Partikularisme, et utaaleligt Landsaristokratie. Naar nemlig Tænkningen i den Grad sættes over alt Andet, at den sande Gud skulde være Tankens Gud, da kunde han jo kun erkjendes af de Faa, som vare istand til hiin abstracte Tænkning. Sætter man saaledes det Almindelige, Abstracte over Alt, at man, efter Jacobis træffende Udtryk, driver „Afguder med Adjectivet“, da vender man i Humanitetens Sag tilbage til de hedenske Philosophers Standpunkt, der saae ned paa Folket med dets Afguder, ligesom Grækerne saae ned paa Barbarerne. Men for ogsaa her at mindes Homer, saa finder man endnu ikke hos ham hiin græske Selvophøielse eller den siden saa stærkt fremtrædende Modfætning mellem Græker og Barbarer *).

*) Jeg har et Sted kaldt min Disputats: Om Bøstedenhed (i hvilken de ovennævnte Tænkter ere udtalte) „et Suk i Følelsen af den her-

Hvis min for 30—40 Aar siden vakte Kjærlighed til Homer senere behøvede nogen Næring, nogen Bestyrkelse udenfra, da blev en saadan mig tildeel i Schellings for 10—12 Aar siden udkomne Værker. For Schelling er Homer af den høieste Betydning som et Værk ikke af et enkelt Menneſte, ja end ikke af et enkelt Folk, men et Værk af Menneſtehedens, forſaavidt den homeriske Poesie efter ham juſt tilhører den Tid, det helleniſte Folk, ſom ſaadant, affondrede ſig fra den almindelige Menneſtehed*) og conſtituerede ſig ſom Folk. Hvad den mytologiſke Proces angaaer, ſaa har man i Homer den deciderte Overgang fra den mørke, øſterlandſke Land (Orientaliſmen) til den lyſe, veſterlandſke (Occidentiſmen). Hiin er hos Homer fuldkommen overvunden. „Homer er juſt derved Homer, at af den mytologiſke Processes Dybder, af dens Hemmelighed Intet mere kommer tilſyne, at i ham, ſaa at ſige, det rene Reſultat kommer frem uden at ihukomme Fortiden. Ethvert Livs Magt beſtaaer i den Kraft, ſom det har til at udelukke en Fortid; i denne Kraft beſtaaer dets Sundhed og Styrke. Barnet, naar det er født og er gjennemtrængt af den førſte glade Livsfølelſe, veed Intet af det, ſom er fore-

---

ſtende (ubefædne, forudsætningsløſe) Philoſophies Tryk“ og vovet at yttre, at paa Diſputatſten maaffee kunde mutatis mutandis anvendes Hemsſterhuiſ's deri citerede Ord: „Ein einziger Seufzer nach dem Beſſern oder Künſtigen iſt mehr werth als ein geometriſcher Beweis für das Daſein Gottes“. Hvormegen Vægt jeg end lægger paa det i Virkeligheden Givne, for hvilket den befædne Tænkning maa bøie ſig, ſaa viſer jeg i Skriftet hen til de almindelige Sandheders Gebeet (ubl errari nequit, S. 32, fordi her Tænkten og Væren falder ſammen), uden hvilke al Erkjendelſe vilde være umulig. See ovenfor: Om Havets Betydning for mig.

*) Havde Koſod-Hauſen i ſit Skrift kaldet: „Et Folk — Folket“ viiſt Bekjendſkab med Schellings Forſtninger angaaende Folkenes Oprindelſe (den 5te Forelæſning af Indledning til Mythologiens Philoſophie beſvarer Spørgsmaalet: Wie entſtanden Bölker?), da kunde hans Betragtning deſangaande maaffee have havt mere Værd.

gaaet med det, da det dannedes i Moders Liv. Synet af det udelukker hos Bektueren enhver Erindring om den Proces, ved hvilken det beredes paa underfuld Maade. Aldrig stinner Jorden, aldrig Himmelen i et skønnere Lys end efter Storm, Uveir og uendelig Regn, naar den træder frem som nyfådt. Saaledes føle vi i Homer i det Hele og i enhver Deel den befriede Menneſtehedſ friske, sunde Ungdom; efterat det Uhyre er fortrængt, udbreder sig den skønne Verden af rene Stik-
 ker, men tom og huul er enhver Beundring af Homer, for hvilken ikke Følelsen af den i hine Stikker overvundne For-
 tid ligger til Grund; thi kun derfra stammer deres Kraft og hin Almeengldighed, som tilhører de græſke Guder, formedelſt hvilken Enhver ſtrax maa erkjende dem som Bæfener af en univerſel Betydning.“ Jeg kan ikke ganſte ſympathifere med Alt, hvad her er ſagt, ſ. Ex. den Betingeſe, ſom Sch. ſætter, uden hvilken Beundringen for Homer kaldes huul og tom*). Men hans Yttringer have dog i høi Grad oplivet min Inter-
 eſe og aabnet min Sands for Adſtilligt hos den gamle Digterfader.

Min Reifeplan.

De, ſom hidtil med velvillig Opmærkſomhed have fulgt mine Meddelelſer, ville let kunne begribe, hvorfor, naar jeg tænkte paa min Udenlandsreiſe, ifær diſe to Byer maatte være Maalet for mine Ønſter: München, hvor Schelling levede og holdt Forelæſninger, og Rom, hvor ſaa uendeligt meget for mig Nytt og Stort var forenet og hvor Oldtiden, den claſſiſke Oldtid, fremfor paa noget andet Sted kunde blive

---

*) Der tænkes dog nok kun paa det Mythologiſke i Homer.

levende og ligesom nærværende for min Aand. At Tanken paa Naturen, paa Alperne, paa Besuv osv., var i høi Grad medbestemmende for en Rejse til Italien følger af sig selv. Hvad Schelling angaaer, da knyttede alle de tænkende Mænd, som ikke fandt Tilfredsstillelse i Hegelianismen og som søgte en mere levende med Aabenbaringen overensstemmende Verdensanskuelse, store Forventninger til hans Forstninger. Han havde et uødeligt Navn i Philosophiens Historie som Naturphilosophiens geniale Stifter, og hans senere Afhandlinger havde givet tilkjende, at hans Tænkning havde taget en historisk og religiøs Retning henimod Christendommen. I sin Afhandling om Friheden (1809) havde han udtalt, at „et System, hvori Fornuften virkelig erkjendte sig selv, maatte forene alle Aandens saavel som Hjertets, den sædelige Følelses saavel som den strengeste Forstands Fordringer“*). Naar jeg da for Wynnster, Sibbern og Grundtvig tilkjendegav min Beslutning at tage til München til Schelling, da fandt de det alle ganske i sin Orden. Anderledes var det, da jeg i Odense sagde Farvel til den gamle Biskop Plum, der, som jeg i mit forrige Skrift har omtalt, havde venligen taget sig af mig og læste Latin med mig i min Skoletid. Han holdt, som det syntes, endnu bestandig uroffkelig fast ved den rationalistiske Betragtningssmaade og anbefalede mig fremfor Alle Krug i Leipzig. Man kan nok begribe, at denne gamle Mand (hvem jeg dengang skulde see for sidste Gang) i det Hele ikke

---

*) I Schellings opus posthumum har vi et storartet Forsøg paa et saadant System, og i 1ste Bind S. 567 udtaler han sig mod det philosophiske Gøvmod i Udtrykt, som kunne siges at betegne et Vendepunkt i den nyere Philosophies Historie: *Kein philosophisch sich dünkender Hochmuth wird uns abhalten dankbar anzunehmen, daß unerdient und aus Gnaden uns zu Theil werde, was wir anders nie erlangen können.*

Tillæg.

1.

Fra Vincent de Paul i Forbindelse med Mademoiselle Le Gras i Frankrig (1630—33) stammede de barmhjertige Søstres Selskab. Naar Vincent gif saavidt at erklære: Totum opus nostrum in operatione consistit 3: Alt vort Livsværk bestaaer i Virksomhed udad, naar for ham det at elske og at handle var een og samme Ting („vi elske Gud, sagde han, men paa vore Armes Beføstning og i vore Ansigtets Sved“), naar det saaledes var alene den effective Kjærlighed til Gud, som agtedes, saa var deri en stor Eensidighed. Der gives dem, der kunne udøve en større Indflydelse paa Menneskenes Sjæle ved det de ere, end Andre ved deres megen Talen og Handlen, selv om det er i Kjærlighedens Iver de virke. Vincents Uttringer vise og til en „Gjeringernes Retfærdighed“ ikke blot imod Paulus, men selv imod Apostelen Jakobs Ord 1, 25, om den, „som stuer ind i Frihedens fuldkomne Lov og bliver ved dermed.“ En Saadan kalder Jacob „Gjeringens Gjører“ og „salig i sin Gjering.“ Vincent, som lagde al Vægt in operatione, havde ingen Agtelse for det bestuende Liv (Contemplation).

2.

Faa Aar efterat jeg havde forladt Kjøbenhavn og da Indtrykket af Grundtvigs personlige Omgang var mig aldeles

var tilfreds med den Bending, mine Studier havde taget i den sidste Tid, men gav mig dog den Roes paa Grund af de forskjellige Smaafrifter, jeg i et Par Aar havde udgivet: „Man seer, at De ikke har ligget paa den lade Side.“

Schelling og Italien var da mit Maal, da jeg den 26de April 1833 seilede fra Kjøbenhavn til Kiel. I Tyskland søgte jeg paa en maaskee altfor exclusiv Maade fra Videnskabens Side ene og alene Schelling. Naar jeg paa min Hjemreise opholdt mig en Maaned hos min Onkel Steffens i Berlin, da var det næsten kun som et Besøg paa Grund af vort personlige Forhold, hvor gavnligt dette korte Ophold end var for mig i flere Henseender.

---

frisk og levende, skrev jeg disse Ord i mit første Sendebrev til Dr. Kierkegaard (Biskoppen): „Grundtvig har en fjeldens Færdighed i at slaae med Ord og derved ligesom binde Munden paa sine Tilhørere, og, om muligt, Tankerne paa sine Læsere, men Ord ere endnu ikke Sandheden og derfor kan hiin Slaaen og Binden, meer end hvad man ellers kalder faaledes, hos Mange være til Hindre for den sande Frihed.“

3.

Der er dem, hos hvem Frygten for Gjæld staaer i en noie Forbindelse med en Trang til en fuldkommen Uafhængighed af Andre. Om end en vis Uafhængighed kan være Betingelsen for Kjærligheden, saa gives der ogsaa en Selvtilfredshed i Uafhængighedsfølelsen, som er imod Kjærligheden. Den som er istand til i alle Pengeanliggender at klare for sig, saa at han finder sig som den, der ikke trænger til Noget og ikke er Noget det Mindste skyldig, kan glemme den væsentlige Gjæld, som aldrig bliver afbetalt: Kjærlighedens Gjæld. „Bliver Ingen Noget skyldig uden dette at elske hverandre!“ Disse Apostlens Ord ere især kommen mig i Tanker i Forhold til mangan velhavende Selveier paa Landet.

4.

I det første Halvaar jeg var Præst, læste jeg min Prædiken op, men rigtignok paa en saa fri Maade, at f. Ex. ved min Ordination i Ribe Domkirke Mange af Tilhørerne ikke mærkede det. Anledningen til at jeg hørte op dermed var følgende. Jeg havde fulgt Søndagsevangelierne efter Alterbogen uden at agte paa Almanaken. Derved stødte det i Efteraaret 1835, at jeg kom til at forberede mig paa en urigtig Text til Allehelgensdag. Da nu Alterbogen laae opslaaet Søndag Morgen en Time tid før Kirketiden, blev jeg gjort opmærksom paa Feiltagelsen, og maatte da lade en Times Forberedelse være tilstrækkelig til en Prædiken over det rette Evangelium (Matth. 5). Derved nødtes jeg til at tale frit,

og da den Prædiken tilstalte mere end mine tidligere, blev jeg ved at tale uden at skrive, men aldrig uden at have den nøiagtigste Tankegang forud bestemt i Hovedet. Jeg har senere undertiden skrevet mine Prædikener, efterat de ere holdte, men forud er det kun skeet efter længere Forberedelse i høitideligere Anledning. Men det har neppe været til Gavn for Indtrykket.

5.

Pascal mistjendte i den Grad den moralske og religiøse Perfectibilitet, at han forveglede den med Fuldkommenheden selv. Derfor forstaaer han Matth. 5, 48: „Været fuldkomne, ligesom Eders Fader i Himmelen er fuldkommen“, faaledes: Menneftet skal beslutte sig paa en ubegrændset Reenhed og Fuldkommenhed, og, da han ikke har anden Prøvetid end dette flygtige Liv for at blive fuldkommen som den himmelske Fader og for derved at afgjøre sin evige Skjebne, saa kan enhver Synd for bestandig berøve ham Himmels Arv; alt det, som er unyttigt, er da Synd; alt det, som ikke ligefrem har det Absolute og Evige til Formaal, er unyttigt og følgelig syndigt. „Il fait être parfait sur le champ.“ Man bør da tilintetgjøre det Endelige i sig for ikke at bevare uden det Uendelige, man maa spørge Legemet for at bevare Aanden! Ingen Forstjæl mellem det Ringere og det Onde. Man mindes herved i Afskilligt om Søren Kierkegaard. Pascal hører dog til de store Mænd (ligesom Roger og Frants Baco), der bragte Menneftslægtens „Perfectibilitet“ i Betydning af Fremgang i den naturlige Verden til en saadan Anerkjendelse, at et Forsøg paa at grunde et nyt Despotie paa det Forbigangne eller det forud Antagne, paa en Fortidens Autoritet, nu maa ansees umuligt.

6.

Da jeg et halvt Aar efter min Hjemkomst fra min Udenlandsreise i Foraaret 1835 søgte en Ansættelse som

Præst, skrev jeg i et Brev, at hvormeget jeg end kunde mangle, troede jeg dog at have Hovedsagen med Hensyn til en Præsts særegne Gjerning, idet jeg havde Overbeviisningen om Christendommens Guddommelighed. Iøvrigt maa jeg tilstaae, at det var mere udvortes Omstændigheder end egentlig Lyst, som bestemte mig: min Lyst var nemlig til den lærde Stand. Da ingen Udfigter aabenbarede sig for mig til videnskabelig Ansættelse, maatte jeg ansee den geistlige Stand for at være den eneste, i hvilken jeg efter min Natur og den Dannelse, jeg havde modtaget, vilde kunne virke noget til Gavn i Verden. Det forekom mig ogsaa, at jeg med en christelig Overbeviisning og med levende Interesse for Christendommens Anliggender ikke manglede indre Kalb, saa at jeg maatte betragte den geistlige Virksomhed som den mig i Livet anviste. Men som noget uendeligt Mere end blot det, om jeg saa maa sige, formelt Anviste fremstillede det geistlige Embede sig for mig ved følgende Leilighed. Da jeg var kaldet til Præst ved et Embede paa Vestkanten af Sjælland tog min Fader mig med ind i sin Kirke for at høre mig forelæse Collecterne for Alteret (som manglende Sangstemme kunde jeg ikke messe). Jeg stod da alene med min Fader i den ellers tomme Kirke og forelæste høit og tydeligt, som jeg endnu gjør, flere af vore gamle Collecter. Hvad der var i mig af christelig Tro grundede sig i en dyb Bevidsthed om min Syndighed og Følelsen af Trang til Guds Naade. Da jeg nu stod der paa det helligste Sted, hvorfra jeg før aldrig havde talt et helligt Ord, og bekjendte for Gud efter Collecten min Slemdighed og anraabte Guds „grundløse Barmhertighed“ for Christi Skyld, da syntes jeg i saadanne dybe Ord at gjenfinde mit Inderste eller at finde et saadant Udtryk for min inderste Trang, at naar jeg tænkte mig, at Udtalelsen for Menigheden just af saadanne Ord og en Forkyndelse i deres Land, skulde høre til det Væsentlige i min tilkommende Virksomhed, da bestraaledes denne for min Sjæl af en ny høiere Glands, hvorved Sjællands mørke Hede, hvorhen min Vej gik, blev mig lysere end det solbestraalte Italien, hvorfra jeg nylig var kommen.

7.

Væren om Retfærdiggjørelsen ved Troen, eller at Mennesket bliver retfærdig for Gud, kjær for Gud, alene ved dets Tro, betegner den første og væsentligste Adskillelse mellem Katholiker og Lutheraner. For at oplyse hiin Lære vil jeg af mit eget Liv efter tidligere Optegnelser meddele Følgende. Det var Bevidstheden om, at en Sindsretning, som førte bort fra Gud og dermed fra al sand Fred, tog Overhaand i mit Hjerte, det var den Bevidsthed, som kom til at tjene til Frennelse for mit kristelige Liv. Paa et Steb, hvor mange Mennesker vare samlede og havde travlt med ganske andre Ting end med at tænke paa deres Sjæle, gif jeg stille indsluttet i mig selv og tænkte alvorligt paa en Sindsforandring. Det var mig først, som om der var Saameget at gjøre, saa uendelig Meget at rette eller bringe i det rette Forhold i mit Indre, i mine Tanker og Følelser, ja som om det var et uoverkommeligt Arbeide, der skulde fuldbringes, førend jeg igjen kunde komme i det rette Forhold til Gud og faae Frimodighed for hans Naahyn. Jeg var mig levende bevidst, at mit Hjerte var i en Retning, paa en Vei, som ikke var Livets, det evige Livs Vei og en Uro, en Sorg over min Sjæls evige Vel og Frelse havde betaget mig. Det varede dog ikke længe, inden Tanken paa Jesus, Frelseren, paa Syndsforladelse i hans Navn kom op i min Sjæl og vandt en ny Betydning for mig. Har Jesus fuldbragt Alt til min Frelse, da har jeg jo i Troen paa ham Alt til min Fred. Senere har jeg i de Ord af en Psalme:

Syndernes Forladelse
Knuden overhugger,

fundet det rette Udtryk for den Trøst, som Jesu Navn da skjænkede mig i min Sorg, i min Sjæleangst over mig selv. Havde jeg alene tænkt paa at løse Knuden ved en Forbedring paa egen Haand, ved det jeg selv kunde gjøre for at rense og styrke mit Hjerte (det var derpaa det alene kom an, thi ingen fremtrædende Synder forurologede mig) og saa-

ledes gjøre mig velbehagelig, retfærdig for Gud, da maatte jeg finde Veien uden Ende, Maalet uendelig fjernt, og hvorfra skulde Kraften komme til at gaae frem ad den rette Forbedrings og Helliggjørelses Wei? Troen er det, efter Apostlen, som renser Hjertet og „ved Naaden styrkes Hjertet“ staaer der Ebr. 13, 7. Jo mere mine Tanker da samlede sig om „Syndernes Forladelse for Jesu Christi Skyld“, desto mere No kom der i mit Sind, desto mere gik jeg i mit Indre ligesom over fra at gjøre mig Uro og Bekymring for mange Ting (som Martha) til at gribe det ene Fornødne (som Maria). Men jeg følte tillige, at Troen paa Syndsforladelse var Intet, naar den ikke var en Begyndelse, et Udgangspunkt for et nyt Liv. Naar jeg da saae tilbage, da var det ikke længer Syndens Mørke, der forfærbede og foruroligede mig, men jeg saae usigelig Naade og en grundløs Barmhertighed i Tilgivelsen af al min Synd, og saae jeg fremad, da saae jeg Guds Naades Kraft i mit Hjerte, det Hjerte, som Intet formaaede mod det egentjærlige, syndige Sind, saalænge den urolige Samvittighed endnu kastede sine natlige Skygger ind i Sjælen og formørkede Alt. — Det var saadanne Tanker, der beffæstigede mig, medens jeg gik stille op og ned blandt mange talende Menneker, hvis Tanker syntes dengang alene henvendte paa den brogede Verdens Mangfoldighed. Var mit Sind mørkt i Begyndelsen, da klarede det ved hine Tanker efterhaanden mere og mere, og for en opmærksom Jagttager havde Forandringen vist ogsaa været at see paa mit Ansigt. Det Gamle var gaaet bort, Alt var bleven nyt ved Troen paa Syndernes Forladelse, der havde ligesom overhugget Syndeknuden. En livsalig Morgenrøde i Jesu Navn var oprunden, der fortrængte alle mørke Tanker og trykkende Følelser. Jeg forstod hvad det vilde sige at have sin egen Sjæl (Luc. 14, 26) og syntes at have Kraft til at bære ethvert Kors, som Gud vilde paalægge mig, ja at formaae Alt ved ham, som gjorde mig stærk. Og da jeg gik ud i Naturen, glædede jeg mig med en ny Glæde over Blomsterne, som i Forsommerens Tid smilede om mig og over Fuglens Sang. Jeg følte en ny Glæde over Livet, men

paa den anden Side ingen Frygt for Døden eller Dommen. Jeg havde faaet en ny Forstand paa Profeten Habakuks Ord, som Apostlen Paulus anfører (Rom. 1, 17) og som gjorde det mægtige Indtryk paa Morten Luther: „Den Retfærdige ved Troen skal leve.“ Jeg fik en ny Lyft til at læse vor lutheriske Kirkes Betjendelseskrifter især om den Hovedgjenstand: Retfærdiggjørelsen ved Troen. Da jeg nu kunde, hvad jeg ikke saaledes kunde før, sige med Apostlen: I Christo Jesu vor Herre have vi Frimodighed og Afgang til Gud med Tillid ved Troen paa ham, saa følte jeg mig som et nyt Menneske, som født paany. Det gjaldt nu kun om i Lydighed, i Eftersølgelse at nære og styrke det ny Menneske eller ved Helliggjørelse at bevare Retfærdighedens, Syndsforladelsens Gave. ¹⁾)

---

¹⁾ See mit Skrift: „Om Troen paa den Hellig Aand“.